

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών (12. Buddhavaṃsa-
aṭṭhakathā)

2. Σχόλια για την ομιλία για τη φιλοδοξία του Σουμέντχα
(2. Sumedhapatthanākathāvaṇṇanā)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών

2. Sumedhapatthanākathāvaṇṇanā

Idāni -

1-2. “Kappe ca satasahassee, caturo ca asaṅkhiye;
Amaṇaṃ nāma nagaṇaṃ, dassaneyyaṃ manorama”nti. -

Ādinayappavattāya buddhavaṃsavaṇṇanāya okāso anuppatto. Sā panesā buddhavaṃsavaṇṇanā yasmā suttanikkhepaṃ vicāretvā vuccamānā pākaṭā hoti, tasmā suttanikkhepavicāraṇā tāva veditabbā. Cattāro hi suttanikkhepā attajjhāsayo parajjhāsayo pucchāvasiko aṭṭhupattikoti. Tattha yāni suttāni bhagavā parehi anajjhīṭṭho kevalaṃ attano ajjhāsayena kathesi. Seyyathidaṃ - ākaṅkheyyasuttaṃ vatthasuttanti evamādīni, tesāṃ attajjhāsayo nikkhepo.

Yāni vā pana “paripakkā kho rāhulassa vimuttiparipācanīyā dhammā, yaṃnūnāhaṃ rāhulaṃ uttariṃ āsavānaṃ khaye vineyya”nti evaṃ paresāṃ ajjhāsayaṃ khantiṃ maṇaṃ bujjanakabhāvaṇṇa oloketvā parajjhāsayaṃvasena kathitāni. Seyyathidaṃ - rāhulovādasuttaṃ dhammacakkappavattanasuttanti evamādīni, tesāṃ parajjhāsayo nikkhepo.

Bhagavantaṃ upasaṅkamitvā te te devamanussā pañhaṃ pucchanti. Evaṃ puṭṭhena pana bhagavatā yāni kathitāni devatāsaṃyutta bojjhaṅgasāṃyuttādīni tesāṃ pucchāvasiko nikkhepo.

Yāni vā pana uppannaṃ kāraṇaṃ paṭicca desitāni dhammadāyāda-puttamaṃsūpamādīni, tesāṃ aṭṭhupattiko nikkhepo. Evametesu catūsu suttanikkhepesu imassa buddhavaṃsassa pucchāvasiko nikkhepo. Pucchāvasena hi bhagavatā ayaṃ nikkhitto. Kassa pucchāvasena? Āyasmato sārīputtattherassa. Vuttañhetamaṃ asmiṃ nidānasmīṃ eva -

“Sārīputto mahāpañño, samādhijjhānakovido;
Paññāya pāramippatto, pucchati lokanāyakaṃ;
Kīdiso te mahāvīra, abhinīhāro naruttamā”ti. -

Ādi. Tenesā buddhavaṃsadesanā pucchāvasikāti veditabbā.

Tattha kappe ca satasahasseti ettha kappa-saddo panāyaṃ abhisaddahanavohārakālapaññattichedanavikappanalesasamantabhāvaāyukappamah ākappādīsu dissati. Tathā hi “okappanīyametaṃ bhoṭo gotamassa. Yathā taṃ arahato sammāsambuddhassā”tiādīsu abhisaddahane dissati. “Anujānāmi, bhikkhave, pañcahi samaṇakappehi phalaṃ paribhuñjitu”nti evamādīsu vohāre. “Yena sudam niccakappaṃ viharāmi”tiādīsu kāle. “Iccāyasmā kappa”ti ca, “nigrodhakappa itī tassa nāmaṃ, tayā kataṃ bhagavā brāhmaṇassā”ti ca evamādīsu paññattiyaṃ. “Alaṅkato kappitakesamassū”ti evamādīsu chedane. “Kappati dvaṅgulakappa”tiādīsu vikappe. “Atthi kappa nipajjitu”ntiādīsu lese. “Kevalakappaṃ

jetavanaṃ obhāsetvā”tiādīsu samantabhāve. “Tiṭṭhatu, bhante, bhagavā kappam, tiṭṭhatu sugato kappā”nti ettha āyukappe. “Kīva dīgho nu kho, bhante, kappo”ti ettha mahākappe. Ādisaddena “satthukappena vata kira, bho, mayaṃ sāvakena saddhiṃ mantayamānā na jānimhā”ti ettha paṭibhāge. “Kappo naṭṭho hoti. Kappakatokāso jiṇṇo hoti”ti ettha vinayakappe. Idha pana mahākappe daṭṭhabbo. Tasmā kappe ca sataśahasseti mahākappānaṃ sataśahassānanti attho. Caturo ca asaṅkhiyeti “catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake”ti vacanaseso daṭṭhabbo.

Kappasataśahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthaketi attho. Amaraṃ nāma nagaranti “amara”nti ca “amaravatī”ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahosi. Keci panettha aññenāpi pakārena vaṇṇayanti, kiṃ tehi, nāmamattaṃ panetaṃ tassa nagarassa. Dassaneyyanti suvibhattavicitra-caccaradvāra-catukkasiṅghāṭika-pākāra-parikkhepāpāsāda- hammiya-bhavana-samalaṅkatattā dassanīyaṃ. Manoramanti samasuciparamaramaṇīyabhūmibhāgattā chāyūdakasampannattā sulabhāhārattā sabbopakaraṇayuttattā ca samiddhattā devamanussādīnaṃ mano ramayatīti manoramaṃ.

Dasahi saddehi avivittanti hatthisaddena assasaddena rathasaddena bherisaddena saṅkhasaddena mudiṅgasaddena viṇāsaddena gītasaddena sammatālasaddena “bhuñjatha pivatha khādathā”ti dasamena saddenāti; imehi dasahi saddehi avivittaṃ ahosi, sabbakālaṃ anupamussavasamajjanāṭakā kīlāntīti attho.

Annapānasamāyutanti annena catubbidhenāhārena ca pānena ca suṭṭhu āyutaṃ annapānasamāyutaṃ, iminā subhikkhatā dassitā, bahuannapānasamāyutanti attho.

Idāni te dasa sadde vatthuto dassanattaṃ -

“Hatthisaddaṃ assasaddaṃ, bherisaṅkharathāni ca;
Khādatha pivatha ceva, annapānena ghosita”nti. - vuttaṃ;

Tattha hatthisaddanti hatthīnaṃ koṇcanādasaddena, karaṇatthe upayogavacanaṃ daṭṭhabbaṃ. Esa nayo sesapadesupī. Bherisaṅkharathāni cāti bherisaddena ca saṅkhasaddena ca rathasaddena cāti attho. Liṅgavipariyāsenā vuttaṃ, ‘khādatha pivathā’ti evamādinayappavattena annapānapaṭisaṃyuttaṃ ghositaṃ abhināditanti attho. Etthāha - tesamā pana saddānaṃ ekadesova dassito, na sakaloti? Na ekadeso sakalo dasavidho dassitova. Kathaṃ? Bherisaddena mudiṅgasaddo saṅgahito, saṅkhasaddena viṇāgītasammatālasaddā saṅgahitāti daseva dassitā.

Evaṃ ekena pariyāyena nagarasampattiṃ vaṇṇetvā puna tameva dassetuṃ -

3. “Nagaraṃ sabbaṅgasampannaṃ, sabbakammamupāgataṃ,
sattaratanaśampannaṃ, nānājanasamākulaṃ;
Samiddhaṃ devanagaraṃva, āvāsaṃ puññakammīna”nti. - vuttaṃ;

Tattha sabbaṅgasampannanti
pākāragopuraṭṭālakādisabbanagarāvayavasampannaṃ,
paripuṇṇasabbavittūpakaraṇadhanadhaññātiṇakatṭhodakanti vā attho.
Sabbakammamupāgatanti sabbakammantena upagataṃ,
samupagatasabbakammantanti attho. Sattaratanaśampannanti
paripuṇṇamuttādisattaratanaṃ, cakkavattinivāsabhūmito vā hatthiratanādīhi
sattaratanehi sampannaṃ. Nānājanasamākulanti nānāvidhadesabhāsehi janehi
samākulaṃ. Samiddhanti manussopabhogasabbopakaraṇehi samiddhaṃ phītaṃ.

Devanagaram vāti devanagaram viya ālakamandā viya amaravatī samiddhanti vuttam hoti. Āvāsam puññakamminanti āvasanti ettha puññakammino janāti āvāso. “Āvāso”ti vattabbe “āvāsa”nti līngabhedam katvā vuttanti veditabbam. Paññāyati tenāti puññam, kularūpamahābhogissariyavasena paññāyatīti attho. Punātīti vā puññam. Sabbakusalamalarajāpavāhakattā puññam kammaṃ yesam atthi te puññakammino, tesam puññakamminam āvāsabhūtanti attho.

Tattha sumedho nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito ca, samṣuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivaṭṭā akkhitto anupakuṭṭho jātivādena, abhirūpo dassanīyo pāsādiko paramāya vaṇṇapokkharatāya samannāgato, so tiṇṇam vedānam pāragū ahosi sanighaṇḍukeṭubhānam sākkharappabhedānam itihāsapañcamānam padako veyyākaraṇo anavayo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu. Tassa pana daharakāleyeva mātāpitāro kālamakamṣu. Athassa rāsivaḍḍhako amacco āyapotthakam āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādivividharatanabharite gabbhe vivaritvā - “etthakam te, kumāra, mātu santakam, etthakam pitu santakam, etthakam ayyakapayyakāna”nti yāva sattamā kulaparivaṭṭā dhanam ācikkhitvā - “etaṃ paṭipajjhā”ti niyyātesi. So “sādhū”ti sampatichhitvā puññāni karonto agāram ajjhāvasi. Tena vuttam -

4. “Nagare amaravatiyā, sumedho nāma brāhmaṇo;
Anekakoṭṭisannicayo, pahūtadhanadhaññavā.

5. “Ajjhāyako mantadharo, tiṇṇam vedāna pāragū;
Lakkhaṇe itihāse ca, sadhamme pāramiṃ gato”ti.

Tattha nagare amaravatiyāti amaravatīsaṅkhāte nagare. Sumedho nāmāti ettha “medhā”ti paññā vuccati. Sā tassa sundarā pasatthāti sumedhoti paññāyittha. Brāhmaṇoti brahmaṇaṃ aṇati sikkhatīti brāhmaṇo, mante sajjhāyatīti attho. Akkharacintakā pana “brahmuno apaccam brāhmaṇo”ti vadanti. Ariyā pana bāhitapāpattā brāhmaṇāti. Anekakoṭṭisannicayoti koṭṭinam sannicayo koṭṭisannicayo, aneko koṭṭisannicayo yassa soyaṃ anekakoṭṭisannicayo, anekakoṭṭi dhanasannicayoti attho. Pahūtadhanadhaññavāti bahuladhanadhaññavasena vuttam, idaṃ bhūmigatagabbhagatadhanadhaññavasena vuttam, idaṃ niccaparibhogūpagatadhanadhaññavasena vuttanti veditabbam.

Ajjhāyakoti na jhāyatīti ajjhāyako, jhānabhāvanārahitoti attho. Vuttañhetam - “na dānime jhāyantīti. Na dānime jhāyantīti kho, vāseṭṭha, ‘ajjhāyakā ajjhāyakā’ tveva tatiyaṃ akkharam upanibbatta”nti evaṃ paṭhamakappikakāle jhānavirahitānam brāhmaṇānam garahavacanam uppannam. Idāni mantam jhāyatīti ajjhāyako, mante parivattetīti iminā atthena pasamsavacanam katvā voharanti. Mante dhāretīti mantadharo. Tiṇṇam vedānanti iruvedayajurvedasāmavedānam tiṇṇam vedānam. Ayaṃ pana veda-saddo ñāṇasomanassaganthesu dissati. Tathā hesa - “yaṃ brāhmaṇam vedagumābhijāññā, akiñcanam kāmabhava asatta”ntiādīsu ñāṇe dissati. “Ye vedajātā vicaranti loke”tiādīsu somanasse. “Tiṇṇam vedānam pāragū sanighaṇḍukeṭubhāna”ntiādīsu ganthe. Idhāpi ganthe. Pāragūti tiṇṇam vedānam oṭṭhapahatakaraṇamattena pāram gatoti pāragū. Lakkhaṇeti itthilakkhaṇapurisalakkhaṇamahāpurisalakkhaṇādike lakkhaṇe. Itihāseti itiha āsa, itiha āsāti īdisavacanapaṭisaṃyutte purāṇasaṅkhāte ganthavisese. Sadhammeti brāhmaṇānam sake dhamme, sake ācariyake vā. Pāramiṃ gatoti pāram gato, disāpāmokkho ācariyo ahoṣīti attho.

Athekadivasam so dasagunaganārādhitapaṇḍito sumedhapaṇḍito
 uparipāsādavaratale rahogato hutvā pallaṅkam ābhujitvā nisinno cintesi -
 “punabbhave paṭisandhiggahaṇam nāma dukkham, tathā nibbattanibbattaṭṭhāne
 sarīrabhedanam, ahaṅca jātidhammo, jarādhammo, byādhidhammo,
 maraṇadhammo, evambhūtena mayā ajātiṃ ajaram abyādhiṃ amaraṇam sukham
 sivaṃ nibbānam pariyesitum vaṭṭati, avassam bhavacārakato mucchitvā
 nibbānagāminā ekena maggena bhavitabba”nti. Tena vuttaṃ -

6. “Rahogato nisīditvā, evaṃ cintesahaṃ tadā;
 Dukkho punabbhavo nāma, sarīrassa ca bhedanam.
7. “Jātidhammo jarādhammo, byādhidhammo sahaṃ tadā;
 Ajaram amaram khemaṃ, pariyesissāmi nibbutiṃ.
8. “Yaṃnūnimaṃ pūtikāyaṃ, nānākuṇapapūritaṃ;
 Chaḍḍayitvāna gaccheyyaṃ, anapekkho anattiko.
9. “Atthi hehiti so maggo, na so sakkā na hetuye;
 Pariyesissāmi taṃ maggaṃ, bhavato parimuttiyā”ti.

6-9. Ettha pana gāthāsambandhaṅca anuttānapadānamatthaṅca vatvāva
 gamissāma. Tattha rahogatoti rahasi gato, rahasi ṭhāne nisinno. Evaṃ cintesahanti
 evaṃ cintesiṃ ahaṃ. Evanti iminā cintanākāraṃ dasseti. Tadāti tasmīṃ
 sumedhapaṇḍitakāle. “Evaṃ cintesaha”nti bhagavā iminā attanā saddhiṃ
 sumedhapaṇḍitaṃ ekattaṃ karoti. Tasmā tadā so sumedho ahamevāti pakāsentō
 “evaṃ cintesahaṃ tadā”ti bhagavā uttamapurisavasenāha. Jātidhammoti
 jātisabhāvo. Esa nayo sesapadesupi. Nibbutinti nibbānaṃ.

Yaṃnūnāti parivitakkanatthe nipāto, yadi panāhanti attho. Pūtikāyanti pūtibhūtaṃ
 kāyaṃ. Nānākuṇapapūritanti mutta-karīsa-pubbalohita-pitta-semha-
 kheḷasiṅghāṇikādiānekakuṇapapūritaṃ. Anapekkhoti anālayo. Atthīti avassam
 upalabbhati. Hehitīti bhavissati, parivitakkanavacanamidaṃ. Na so sakkā na hetuyeti
 tena maggena na sakkā na bhavituṃ. So pana maggo hetuyeti hetubhāvāya na na
 hoti, hetuyevāti attho. Bhavato parimuttiyāti bhavabandhanavimuttiyāti attho.

Idāni attanā parivittakkitamatthaṃ sampādayituṃ “yathāpi”ti ādimāha. Yathā hi loke
 dukkhassa paṭipakkhabhūtaṃ sukhaṃ nāma atthi, evaṃ bhava sati tappapaṭipakkhena
 vibhavenāpi bhavitabbaṃ, yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṃ sītalampi atthi,
 evaṃ rāgādiaggīnaṃ vūpasamena nibbānena bhavitabbaṃ. Yathā ca pāpassa
 lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavajjadhammopi atthiyeva,
 evameva pāpikāya jātiyā sati sabbajātikhepanato ajātisaṅkhātena nibbānenāpi
 bhavitabbamevāti. Tena vuttaṃ -

10. “Yathāpi dukkhe vijjante, sukhaṃ nāmapi vijjati;
 Evaṃ bhava vijjamāne, vibhavopicchitabbako.
11. “Yathāpi uṇhe vijjante, aparaṃ vijjati sītaṃ;
 Evaṃ tividhaggi vijjante, nibbānaṃ icchitabbakaṃ.
12. “Yathāpi pāpe vijjante, kalyāṇamapi vijjati;

Evameva jāti vijjante, ajātipicchitabbaka''nti.

10-12. Tattha yathāpīti opammatthe nipāto. Sukhanti kāyikacetasikasukhaṃ, suṭṭhu dukkhaṃ khaṇatīti sukhaṃ. Bhaveti janane. Vibhavoti ajananaṃ, janane vijjamāne ajananadhammopi icchitabbo. Tividhaggi vijjanteti tividhe rāgādiaggissa nibbāpanaṃ upasamaṃ nibbānaṃ icchitabbaṃ. Pāpeti akusale lāmake. Kalyāṇamapīti kusalamapī. Evamevāti evamevaṃ. Jāti vijjanteti jātiyā vijjamānāyāti attho. Liṅgabhedāṇa vibhattilopaṇa katvā vuttaṃ. Ajātipīti jātikhēpanaṃ ajātinibbānampi icchitabbaṃ.

Athāhaṃ parampi cintesiṃ - ''yathā nāma gūtharāsimhi nimuggena purisena dūratova kamalakuvalayapuṇḍarīkasaṇḍamaṇḍitaṃ vimalasalilaṃ taḷākaṃ disvā - 'katarena nu kho maggena tattha gantabba''nti taḷākaṃ gavesituṃ yuttaṃ. Yaṃ tassa agavesanaṃ, na so tassa taḷākassa doso, tassa purisasseva doso. Evameva kilesamaladhovane amatamahātaḷāke vijjamāne yaṃ tassa agavesanaṃ, na so amataśākhātassa nibbānamahātaḷākassa doso, purisasseva doso. Yathā pana corehi saṃparivārito puriso palāyanamagge vijjamānepi sace so na palāyati, na so tassa maggassa doso, tassa purisasseva doso. Evameva kilesacorehi parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāneyeva nibbānamahānagaragāmimhi sive mahāmagge tassa maggassa agavesanaṃ nāma na maggassa doso, purisasseva doso. Yathā byādhīpīlito puriso vijjamāne byādhītikicchake vejje sace taṃ vejjaṃ gavesitvā taṃ byādhīṃ na tikicchāpeti, na so vejjaṃ doso, tassa purisasseva doso. Evameva pana yo kilesabyādhīparipīlito kilesavūpasamamaggakovidāṃ vijjamānameva ācariyaṃ na gavesati, tasseva doso, na kilesabyādhīvināyakassa ācariyassa doso''ti. Tena vuttaṃ -

13. ''Yathā gūthagato puriso, taḷākaṃ disvāna pūritaṃ;
Na gavesati taṃ taḷākaṃ, na doso taḷākassa so.
14. ''Evaṃ kilesamaladhovaṃ, vijjante amatantaḷe;
Na gavesati taṃ taḷākaṃ, na doso amatantaḷe.
15. ''Yathā arīhi pariruddho, vijjante gamanampathe;
Na palāyati so puriso, na doso añjasassa so.
16. ''Evaṃ kilesapariruddho, vijjamāne sive pathe;
Na gavesati taṃ maggaṃ, na doso sivamañjase.
17. ''Yathāpi byādhito puriso, vijjamāne tikicchake;
Na tikicchāpeti taṃ byādhīṃ, na doso so tikicchake.
18. ''Evaṃ kilesabyādhīhi, dukkhito patipīlito;
Na gavesati taṃ ācariyaṃ, na doso so vināyake''ti.

13-18. Tattha gūthagatoti gūthakūpagato, gūthena gato makkhito vā. Kilesamaladhovanti kilesamalasodhane, bhummatthe paccattavacanaṃ. Amatantaḷeti amataśākhātassa taḷākassa, sāmiatthe bhumma vacanaṃ daṭṭhabbaṃ, anussaraṃ pakkhipitvā vuttaṃ. Arīhīti paccatthikehi. Pariruddhoti samantato niruddho.

Gamanampatheti gamanapathe. Chandāvināsatttham anussarāgamanam katvā vuttam. Na palāyatīti yadi na palāyeyya. So purisoti so corehi pariruddho puriso. Añjasassāti maggassa. Maggassa hi -

“Maggo pantho patho pajjo, añjasam vaṭumāyanam;
Nāvā uttarasetu ca, kullo ca bhisī saṅkamo”ti. -

Bahūni nāmāni. Svāyamidha añjasanāmena vutto. Siveti sabbupaddavābhāvato sive. Sivamañjaseti sivassa añjasassāti attho. Tikicchaketi vejje. Na tikicchāpetīti na tikicchāpeyya. Na doso so tikicchaketi tikicchakassa doso natthi, byādhitasseva dosoti attho. Dukkhitoti sañjātakāyikacetasikadukkho. Ācariyanti mokkhamaggācariyam. Vināyaketi ācariyassa.

Evaṃ panāham cintetvā uttarimpi evaṃ cintesiṃ - “yathāpi maṇḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattam kuṇapam chaḍḍetvā sukhī gaccheyya, evaṃ mayāpi imam pūtikāyam chaḍḍetvā anapekkhena nibbānamahānagaram pavisitabbaṃ. Yathā ca naranāriyo ukkārabhūmiyam uccārapassāvam katvā na tam ucchaṅgena vā ādāya dasante vā veṭhetvā ādāya gacchanti, atha kho jigucchamānā oloketumpi anicchantā anapekkhā chaḍḍetvā gacchanti, evaṃ mayāpi imam pūtikāyam anapekkhena chaḍḍetvā amataṃ nibbānanagaram pavisitum vaṭṭati. Yathā ca nāvikā nāma jajjaram nāvam udakagāhiniṃ chaḍḍetvā anapekkhāva gacchanti, evamahampi imam navahi vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyam chaḍḍetvā anapekkho nibbānamahānagaram pavissāmi. Yathā ca koci puriso muttāmaṇiveḷuriyādīni nānāvidhāni ratanāni ādāya corehi saddhiṃ maggaṃ gacchanto attano ratanavināsabhayena te core chaḍḍetvā khemaṃ maggaṃ gaṇhāti, evamayampi pūtikāyo ratanavilopakacorasadiso. Sacāham ettha taṇham karissāmi, ariyamaggakusaladhammaratanāni me nassissanti, tasmā mayā imam mahācorasadisam karajakāyam chaḍḍetvā nibbānamahānagaram pavisitum vaṭṭatī”ti. Tena vuttam -

19. “Yathāpi kuṇapam puriso, kaṇṭhe baddham jigucchiya;
Mocayitvāna gaccheyya, sukhī serī sayamvasī.
20. “Tathevimaṃ pūtikāyam, nānakuṇapasañcayam;
Chaḍḍayitvāna gaccheyyam, anapekkho anattthiko.
21. “Yathā uccāratṭhānamhi, karīsam naranāriyo;
Chaḍḍayitvāna gacchanti, anapekkhā anattthikā.
22. “Evamevāham imam kāyam, nānakuṇapapūritam;
Chaḍḍayitvāna gacchissam, vaccam katvā yathā kuṭim.
23. “Yathāpi jajjaram nāvam, paluggam udagāhiniṃ;
Sāmī chaḍḍetvā gacchanti, anapekkhā anattthikā.
24. “Evamevāham imam kāyam, navacchiddam dhuvassavam;
Chaḍḍayitvāna gacchissam, jiṇṇanāvamva sāmikā.
25. “Yathāpi puriso corehi, gacchanto bhaṇḍamādiya;
Bhaṇḍacchedabhayaṃ disvā, chaḍḍayitvāna gacchati.

26. “Evameva imaṃ kāyo, mahācorasamo viya;
Pahāyimaṃ gamissāmi, kusalacchedanābhayā”ti.

19-26. Tattha yathāpi kuṇapaṃ purisoti yathāpi daharo yuvā maṇḍanakajātiko puriso ahikuṇapena vā kukkurakuṇapena vā manussakuṇapena vā kaṇṭhe āsattena aṭṭiyitvā harāyitvā jigucchitvā taṃ kuṇapaṃ mocetvā gaccheyya. Sukhīti sukhito. Serīti yathicchakavihārī. Nānakuṇapasañcayanti anekavidhakuṇaparāsibhūtaṃ “nānakuṇapapūrita”ntipi pāṭho.

Uccāraṭṭhānamhīti uccārenti vaccaṃ karonti etthāti uccāro, uccāro ca so ṭhānaṃ ceti uccāraṭṭhānaṃ. Atha vā ussāsiyyatīti ussāso, vaccassetāṃ nāmaṃ, tassa ṭhānaṃ ussāsaṭṭhānaṃ, tasmīṃ ussāsaṭṭhānamhi, ukkāraṭṭhāneti attho. Vaccaṃ katvā yathā kuṭinti vaccaṃ katvā kuṭiṃ naranāriyo viyāti attho.

Jajjaranti jiṇṇaṃ. Palugganti palujjantiṃ, vikirantinti attho. Udagāhininti udakagāhiniṃ. Sāmīti nāvāsāmikā. Navacchiddanti cakkhusotādīhi navahi vaṇamukhehi chiddāvacchiddehi yuttattā navacchiddaṃ. Dhuvassavanti dhuvanissandaṃ, niccaṃ paggharaṇāsucinti attho.

Bhaṇḍamādiyāti yaṃkiñci ratanādikaṃ bhaṇḍaṃ ādiya. Bhaṇḍacchedabhayaṃ disvāti bhaṇḍassa acchindanena bhayaṃ disvāti attho. Evamevāti so bhaṇḍamādāya gacchanto puriso viya. Ayaṃ kāyoti ayaṃ pana kucchitānaṃ paramajegucchānaṃ āyoti kāyo. Āyoti upattiṭṭhānaṃ. Āyanti tatoti āyo, kucchitā kesādayo. Iti kucchitānaṃ kesādīnaṃ āyoti kāyo. Mahācorasamo viyāti cakkhuādīhi rūpādīsu piyarūpesu sārājanādivasena pāṇātipātādinādānādicoro hutvā sabbakusalaṃ vilumpatīti mahācorasamo. Tasmā yathā so ratanabhaṇḍamādāya corehi saddhiṃ gacchanto puriso te core pahāya gacchati, evamevāhampi imaṃ mahācorasamaṃ kāyaṃ pahāya attano sotthibhāvakaraṃ maggaṃ gavesituṃ gamissāmīti atthasambandho veditabbo. Kusalacchedanābhayāti kusaladhammavilopanabhayenāti attho.

Athevaṃ sumedhapaṇḍito nānāvidhāhi upamāhi nekkhammakāraṇaṃ cintetvā punapi cintesi - “imaṃ mahādhanaṃ rāsīṃ saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekakahāpaṇampi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamanakāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti gantvā rañño ārocesi - “ahaṃ, mahārāja, jātijarādīhi upaddutahādayo agārasmā anagāriyaṃ pabbajissāmi, mayhaṃ anekakoṭṭisatasahassaṃ dhanam atthi, taṃ devo paṭipajjatū”ti. Rājā āha - “na mayhaṃ te dhanena attho, tvaṃyeva yathicchakaṃ karohī”ti.

So ca “sādhu devā”ti nagare bheriṃ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā vatthukāme ca kilesakāme ca pahāya amaravaranagarasadisato amaranagarato nikkhamitvā ekakova nānāmagagaṇavante himavante dhammikaṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā tattha paṇṇasālaṃ katvā pañcadosavivajjitaṃ caṅkamaṃ māpetvā aṭṭhaguṇasamupetaṃ abhiññābalaṃ samāharituṃ navadosasamannāgataṃ sātakaṃ pajahitvā dvādasaguṇamupāgataṃ vākacīraṃ nivāsetvā pabbaji. Evaṃ pana so pabbajito aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ paṇṇasālaṃ pahāya dasaguṇasamannāgataṃ rukkhamaṇaṃ upagantvā sabbadhaññavikatiṃ pahāya pavattaphalabhojano hutvā nisajjaṭṭhānacaṅkamanavasena padhānaṃ padahanto sattāhabbhantareyeva aṭṭhannaṃ samāpattīnaṃ pañcannañca abhiññānaṃ lābhī ahosi. Tena vuttaṃ -

27. “Evāhaṃ cintayitvāna, nekakoṭṭisataṃ dhanam;
Nāthānāthānaṃ datvāna, himavantamupāgamiṃ.

28. “Himavantassāvidūre, dhammiko nāma pabbato;
Assamo sukato mayhaṃ, paṇṇasālā sumāpitā.
29. “Caṅkamaṃ tattha māpesiṃ, pañcadosavivajjitaṃ.
Aṭṭhaguṇasamupetaṃ, abhiññābalaṃ māharaṃ.
30. “Sāṭakaṃ pajahiṃ tattha, navadosamupāgataṃ;
Vākacīraṃ nivāsesiṃ, dvādasaguṇamupāgataṃ.
31. “Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ, pajahiṃ paṇṇasālakaṃ;
Upāgamiṃ rukkhamaṃ, guṇe dasahupāgataṃ.
32. “Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ, pajahiṃ niravasesato;
Anekaguṇasampannaṃ, pavattaphalamādiyaṃ.
33. “Tatthappadhānaṃ padahiṃ, nissajjaṭṭhānacaṅkame;
Abbhaṇṭaramhi sattāhe, abhiññābalaṃ pāpuṇi”nti.

27-30. Tattha evāhanti evaṃ ahaṃ, heṭṭhā vuttappakārena cintetvāti attho. Nāthānāthānanti sanāthānāmanāthānañca aḍḍhānañceva daliddānañca “atthikā gaṇhantū”ti saha koṭṭhāgārehi datvāti attho. Himavantassāvidūreti himavantaṃ pabbatarājassa avidūre samīpe. Dhammiko nāma pabbatoti evaṃ nāmaṃ pabbato. Kasmā paṇāyaṃ dhammikoti? Yebhuyyena pana bodhisattā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ pabbataṃ upanissāya abhiññāyo nibbattetvā samaṇadhammaṃ akaṃsu. Tasmā samaṇadhammassa nissayabhūtatā “dhammiko”tveva pākaṭo ahoṣi. Assamo sukato mayhantiādinā sumedhapaṇḍitena assamaṃ paṇṇasālā caṅkamā sahaṭṭhā māpitā viya vuttā, na ca pana sahaṭṭhā māpitā, kintu sakkena devena pesite vissakammunā devaputtena nimmitā. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nibbattaṃ taṃ sampadaṃ sandhāya - “sāriputta, tasmīṃ pabbate -

‘Assamo sukato mayhaṃ, paṇṇasālā sumāpitā;
Caṅkamaṃ tattha māpesiṃ, pañcadosavivajjita’”nti. - ādimāha;

Tattha paṇṇasālāti paṇṇachadanasālā. Tatthāti tasmīṃ assamaṃ pade. Pañcadosavivajjitaṃ pañcahi caṅkamadosahehi vivajjitaṃ. Katame pañca caṅkamadosā nāma? Thaddhavisamatā, antorukkhatā, gahanacchannatā, atisambādhatā, ativissālatāti imehi pañcahi dosehi vivajjitaṃ. Ukkatṭhapaṇḍitena dīghato satṭhiraṇaṃ vitthāro diyaḍḍharatano caṅkamo vutto. Atha vā pañcadosavivajjitaṃ pañcahi nīvaraṇadosahehi vivajjitaṃ parihīnaṃ abhiññābalaṃ māharaṃ iminā uttarapadena sambandho datṭhabbo. Aṭṭhaguṇasamupetanti “evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye tṭhite āneṇjappatte”ti evaṃ vutthehi aṭṭhaguṇahehi samannāgataṃ abhiññābalaṃ āharaṃ ānesinti attho.

Keci pana “aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṃ, aṭṭhimāni samaṇasukhāni nāma dhanadhaññapariggahābhāvo, anavajjapiṇḍapātapariyesanabhāvo, nibbutapiṇḍabhuñjanabhāvo, raṭṭhaṃ pīletvā dhanadhaññādīsu gaṇhantesu rājapurisesu raṭṭhapīlanakilesābhāvo, upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo,

coravilopane nibbhayabhāvo, rājarājamahāmattehi asaṃsaṭṭhabhāvo, catūsu disāsu appaṭihatabhāvoti imehi aṭṭhahi samaṇasukhehi upetaṃ samupetaṃ assamaṃ māpesi”nti assamena sambandhaṃ katvā vadanti, taṃ pāḷiyā na sameti.

Sāṭakanti vatthaṃ. Tatthāti tasmim assame. Navadosamupāgatanti, sārīputta, tattha vasanto attano nivatthapārutaṃ mahagghasāṭakaṃ pajahim pariccajim. Sāṭakaṃ pajahanto ca tattha nava dose disvā pajahinti dīpeti. Tāpasapabbajjaṃ pabbajitānañhi sāṭakasmim nava dosā pakāsītā. Katame nava? Sāṭakassa mahagghabhāvo, parapaṭibaddhabhāvo, paribhogena lahukaṃ kilissanabhāvo, kiliṭṭho ca dhovitaṃbho puna rajitaṃbho ca hoti paribhogena jīraṇabhāvo, jiṇṇassa puna tunnakaraṇaṃ vā aggaḷadānaṃ vā kātappaṃ hoti puna pariyesanāya durabhisambhavabhāvo, tāpasapabbajjāya ananucchavikabhāvo, paccatthikānaṃ sādharmaṇabhāvo, yathā naṃ na paccatthikā gaṇhanti, evaṃ gopetaṃbho hoti paridahato vibhūsanatṭhānabhāvo, gahetvā carantassa mahicchabhāvoti etehi navahi dosehi upagataṃ sāṭakaṃ pahāya vākacīraṃ nivāsesinti dīpeti. Vākacīranti muṇḍajitaṃ hīrahīraṃ katvā ganthetvā kataṃ vākamayacīraṃ nivāsanapārūpanatṭhāya ādiyinti attho.

Dvādasaguṇamupāgatanti dvādasahi ānisaṃsehi upetaṃ. Ettha guṇa-saddo ānisaṃsaṭṭho “sataguṇā dakkhiṇā pāṭikaṅkhitabbā”tiādīsu viya. Ma-kāro padasandhikaro. Vākacīrasmim dvādasānisaṃsā appagghatā, aparāyattatā, sahatthā kātuṃ sakkuṇeyyatā, paribhogena jiṇṇepi sibbitabbābhāvo, corabhayābhāvo pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo, tāpasapabbajjāya sārūppabhāvo, sevamānassa vibhūsanatṭhānābhāvo, cīvarappaccaye appicchabhāvo, paribhogasukhabhāvo, vākuppattiyā sulabbabhāvo, vākacīre natṭhepi anapekkhabhāvoti imehi dvādasahi guṇehi sampannaṃ.

Atha sumedhapaṇḍito tattha paṇṇasālāyaṃ viharanto paccūsasamaye paccuṭṭhāya attano nikkhamanakāraṇaṃ paccavekkhamāno evaṃ kira cintesi - “ahaṃ pana navakanakakaṭaṇaṃ purādisaṅghaṭṭanasaddasammissita-madhurahasitakathitagehajanaramaṇīyaṃ uḷāravibhavasobhitaṃ suravarabhavanākāramagāraṃ khelapiṇḍaṃ viya pahāya vivekāramatāya sabbajanapāpavāhanaṃ tapovanaṃ pavitṭhosmi, idha pana me paṇṇasālāya vāso dutiyo gharāvāso viya hoti, handāhaṃ rukkhamaḷe vaseyya”nti. Tena vuttaṃ -

31. “Aṭṭhadosasamākiṇṇaṃ, pajahim paṇṇasālaka”nti.

Tattha aṭṭhadosasamākiṇṇanti aṭṭhahi dosehi samākiṇṇaṃ saṃyuttaṃ. Katamehi aṭṭhahi? Mahāsambhārehi nipphādanīyatā, tiṇapaṇṇamattikādīhi niccaṃ paṭijaggaṇīyatā, senāsanaṃ nāma mahallakassa pāpuṇātīti avelāya vuṭṭhāpiyamānassa cittekaggatā na hotīti vuṭṭhāpanīyabhāvo, sītuṇhassa paṭighātena kāyassa sukhumaḷakaraṇabhāvo, gharaṃ pavitṭhena yaṃ kiñci pāpaṃ sakkā kātunti garahapaṭicchādanakaraṇabhāvo, “mayhamida”nti sapariggahabhāvo, gehassa atthibhāvo sadutiya-kavāso, ūkāmaṅgulagharagoḷikādīnaṃ sādharmaṇatāya bahusādharmaṇabhāvoti iti ime aṭṭha ādīnave disvā mahāsatto paṇṇasālāṃ pajahim.

Guṇe dasahupāgatanti channaṃ paṭikkhipitvā dasahi guṇehi upetaṃ, rukkhamaḷaṃ upagatosmīti attho. Katamehi dasahi? Appasamārambhatā, upagamaṇamattamevettha hotīti sulabhānavajjatā, abhiṇṇaṃ tarupaṇṇavikāradassanena anicca-saññāsamutṭhāpanatā, senāsanaṃ maccherābhāvo, tattha hi pāpaṃ karonto lajjatīti pāpakaraṇārahābhāvo, pariggahakaraṇābhāvo,

devatāhi saha vāso, channapaṭikkhepo, paribhogasukhatā, rukkhāmūlasenāsanassa gatagataṭṭhāne sulabhatāya anapekkhabhāvoti iti ime dasa guṇe disvā rukkhāmūlaṃ upagatosmīti vadati. Āha ca -

“Vaṇṇito buddhaseṭṭhena, nissayoti ca bhāsito;
Nivāso pavivittassa, rukkhāmūlasamo kuto.

“Āvāsamaccherahare, devatāparipālite;
Pavivitte vasanto hi, rukkhāmūlamhi subbato.

“Abhirattāni nīlāni, paṇḍūni patitāni ca;
Passanto tarupaṇṇāni, niccasaññaṃ panūdati.

“Tasmā hi buddhadāyajjaṃ, bhāvanābhiraṭālayaṃ;
Vivittaṃ nātimaññeyya, rukkhāmūlaṃ vicakkhaṇo”ti.

Atha sumedhapaṇḍito paṇṇasālāya diṭṭhadoso hutvā rukkhāmūlasenāsane laddhānisaṃso viharanto uttaripi cintesi - “āhāratthāya me gāmagamaṇaṃ āhārapariyesanadukkhāṃ, nāhaṃ kenaci pārijuṇṇena nikkhamitvā āhāratthāya pabbajito, āhārapariyesanamūlassa ca dukkhassa pamāṇaṃ natthi, yaṃnūnāhaṃ pavattaphalena yāpeyya”nti. Imaṃ pana atthavisesaṃ dīpento -

32-33. “Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ, pajahiṃ niravasesato.

Anekaguṇasampannaṃ, pavattaphalamādiyi”nti. - ādimāha;

Tattha vāpitanti vāpitvā nipphannaṃ. Ropitanti ropitvā nipphannaṃ, vāpanaropanasena duvidhāva sassanipphatti, taṃ duvidhampi attano appicchatāya pahāya pavattaphalena yāpesiṃ. Pavattaphalanti sayameva patitaphalaṃ. Ādiyinti paribhuñjiṃ.

“Pavattaphalasantuṭṭho, aparāyattajīviko;
Pahīnāhāraloluppo, hoti cātuddiso muni.

“Jahāti rasataṇhaṃca, ājīvo tassa sujjhati;
Tasmā hi nātimaññeyya, pavattaphalabhajana”nti. -

Evaṃ pavattamāno sumedhapaṇḍito nacirasseva antosattāhe aṭṭha samāpattiyo pañca abhiññāyo ca pāpuṇi. Imamatthaṃ pakāsentena “tatthappadhānaṃ padahi”ntiādi vuttaṃ. Tattha tatthāti tasmīṃ assame. Padhānanti vīriyaṃ, vīriyāñhi padahitabbato padhānabhāvakaraṇato vā “padhāna”nti vuccati. Padahinti vīriyamārabhiṃ. Nissajjaṭṭhānacaṅkameṭi nisajjāya ca ṭhānena ca caṅkameṇa ca.

Sumedhapaṇḍito pana seyyaṃ paṭikkhipitvā nisajjaṭṭhānacaṅkameheva rattindivaṃ vītināmetvā sattāhabbhantareyeva abhiññābalaṃ pāpuṇi. Evaṃ pana abhiññābalaṃ patvā sumedhatāpase samāpattisukhena vītināmente tadā sabbajanasaṅgahakaro mārabalabhayaṃkaro ñāṇadīpaṅkaro dīpaṅkaro nāma satthā loke udapādi.

Sankehepeveva tassāyamānupubbikathā - ayaṃ kira dīpaṅkaro nāma mahāsatto samattiṃsa pāramiyo pūretvā vessantarattabhāvasadise attabhāve ṭhito pathavikampanādīni mahādānāni datvā āyupariyosāne tusitapure nibbattitvā tattha yāvātāyukaṃ ṭhatvā dasasahassacakkavāḷadevatāhi sannipatitvā -

“Kālo kho te mahāvīra, uppajja mātukucchiyaṃ;
Sadevakaṃ tāranta, bujjhassu amataṃ pada”nti. -

Vutte tato so devatānaṃ vacanaṃ sutvā ca pañca mahāvilokanāni viloketvā tato cuto
rammavatīnagare attano yasavibhūtiyā vijitavāsudevassa naradevassa sudevassa
nāma rañño kule sumedhāya deviyā kucchismiṃ āsāhipuṇṇamiyā
uttarāsāḷhanakkhattena paṭisandhiṃ gahetvā mahatā parivārena parihariyamāno
mahādeviyā kucchimhi maṇikūṭagato viya kenaci asucinā amakkhito dasa māse
vasitvā saliladharavivaragato saradakālacando viya tassā udarato nikkhami.

Dvattiṃsa pubbanimittāni

Tassa pana dīpaṅkarakumārassa paṭisandhikkhaṇepi vijātakkaṇepi dvattiṃsa
pubbanimittāni pāṭihāriyāni pāturahesuṃ. Sabbasabbaññubodhisattesu mātukucchiṃ
okkamantesu nikkhamantesu sambujjhantesu dhammacakkaṃ pavattantesūti imesu
catūsu ṭhānesu dvattiṃsa pāṭihāriyāni pavattanteva. Tasmā mayā pākaṭattā
dīpaṅkarakumārassa jātiyaṃ dassitāni -

“Dīpaṅkare cārukare kumāre, sivaṅkare santikareva jāte;
Pakampi saṅkampi tadā samantā, sahasasāṅkhyā dasalokadhātu.

“Cakkavāḷasahassesu, dasasahasveva devatā;
Ekasmiṃ cakkavāḷasmiṃ, tadā sannipatiṃsu tā.

“Bodhisattaṃ mahāsattaṃ, jātamattantu devatā;
Paṭhamam paṭiggaṇhiṃsu, pacchā taṃ manujā pana.

“Avāditā kenaci cammanaddhā, supokkharā dundubhiyo ca vīṇā;
Aghaṭṭitānābharaṇāni tasmīṃ, khaṇe samantā madhuraṃ raviṃsu.

“Chijjiṃsu sabbattha ca bandhanāni, sayam vigacchiṃsu ca sabbarogā;
Rūpāni passiṃsu ca jātiaṇḍhā, saddaṃ samantā badhirā suṇiṃsu.

“Anussatiṃ jātijaḷā manussā, labhiṃsu yānaṃ padasāva paṅgulā;
Videsayātā sayameva nāvā, sapaṭṭanaṃ sīghamupāgamīṃsu.

“Ākāsaṭṭhaṃ bhūmigatañca sabbaṃ, sayam samantā ratanaṃ viroci;
Nibbāyi ghore niraye hutāso, nadīsu toyampi ca nappavatti.

“Lokantare dukkhanirantarepi, pabhā ulārā vipulā ahosi;
Tathā tadā santataraṅgamālo, mahāsamuddo madhurodakoyaṃ.

“Na vāyi vāto pharuso kharo vā, samphullapupphā taravo ahesuṃ;
Viroci cando adhikaṃ satāro, na cāpi uṇho sūriyo ahosi.

“Khagā nabhamhāpi ca rukkhato ca, haṭṭhāva heṭṭhā pathaviṃ bhajīṃsu;
Mahācatuddīpagato ca megho, pavassi toyaṃ madhuraṃ samantā.

“Ṭhatvāva dibbe bhavane sakasmiṃ, pasannacittā pana devatāyo;
Nacciṃsu gāyiṃsu ca vādayiṃsu, seḷiṃsu tā keḷimakasū ceva.

“Sayam kira dvāramahākavāṭā, khaṇeva tasmim vivaṭā ahesum;
Mahājane neva khudā pipāsā, pīlesi lokam kira kañci kañci.

“Ye niccaverā pana pāṇisaṅghā, te mettacittam paramam labhimsu;
Kākā ulūkehi carimsu saddhim, koṇā varāhehi akamsu keḷim.

“Ghorāpi sappānamukhāpi sappā, kīḷimsu kāmam nakulehi saddhim;
Gaṇhimsu majjārasiresu yūkā, vissatthacittā gharamūsikāpi.

“Buddhantarenāpi aladdhatoye, pisācaloke vigatā pipāsā;
Khujjā ahesum samacārukāyā, mūgā ca vācam madhuraṃ lapimsu.

“Pasannacittā pana pāṇisaṅghā, tadaññamaññaṃ piyamālapimsu;
Assā ca hesimsu pahaṭṭhacittā, gajjimsu mattā varavāraṇāpi.

“Surabhicandanacuṇṇasamākulā, kusumakuṇkumadhūpasugandhinī;
Vividhacārumahaddhajaṃ mālinī, dasasahassi ahosi samantato”ti.

Tatra hissa dasasahassilokadhātukampo sabbaññaṃ utaññaṃ napaṭilābhassa
pubbanimittam, devatānam ekacakkavāḷe sannipāto dhammacakkappavattanakāle
ekappahāreneva sannipatitvā dhammapaṭiggahaṇassa pubbanimittam, paṭhamam
devatānam paṭiggahaṇam catunnam rūpāvacarajjhānānam paṭilābhassa
pubbanimittam, pacchā manussānam paṭiggahaṇam catunnam
arūpāvacarajjhānānam paṭilābhassa pubbanimittam, cammanaddhadundubhīnam
sayameva vajjanam mahantiyā dhammabheriyā anusāvanassa pubbanimittam,
vīṇābharaṇānam sayameva vajjanam anupubbavīhārapaṭilābhassa pubbanimittam,
bandhanānam sayameva chedo asmimānasamucchedassa pubbanimittam,
mahājanassa sabbarogavigamo catusaccaphalapaṭilābhassa pubbanimittam,
jaccandhānam rūpadassanam dibbacakkhupaṭilābhassa pubbanimittam, badhirānam
saddassavanam dibbasotadhātupaṭilābhassa pubbanimittam.

Jātijaḷānam anussatuppādo catusatipaṭṭhānapaṭilābhassa pubbanimittam,
paṇḍulānam padasā gamanam caturiddhipādapaṭilābhassa pubbanimittam,
videsagatānam nāvānam sapaṭṭanāgamanam catupaṭisambhidādhigamassa,
ratanānam sayameva virocanaṃ dhammobhāsapāṭilābhassa, niraye agginibbāyanam
ekādasagginibbāyanassa, nadīsu toyassa nappavattanam catuvesārajjapaṭilābhassa,
lokantare āloko avijjandhakāram vidhametvā ñāṇalokadassanassa, mahāsamuddassa
madhurodakatā nibbānārasena ekarasabhāvassa, vātassa avāyanam
dvāsaṭṭhidiṭṭhigatabhedanassa, tarūnam pupphitaḥbhāvo vimuttipupphēhi
pupphitaḥbhāvassa pubbanimittam.

Candassa ativrocanaṃ bahujanakantatāya pubbanimittam, sūriyassa
nātiuṇhavamalabhāvo kāyikacetasasukhuppattiyā, khagānam nagādīhi
pathavigamanam ovādam sutvā mahājanassa pāṇehi saraṇagamanassa, mahato
catuddīpagatameghassa pavassanam mahato dhammavassassa, devatānam
sakasakabhavanesveva ṭhatvā naccādīhi kīḷanam buddhabhāvam patvā
udānudānassa, dvārakavāṭānam sayameva vivaraṇam
aṭṭhaṅgikamaggadvāravivaraṇassa, khudāpīḷanassa abhāvo vimuttisukhena

sukhitabhāvassa, verīnaṃ mettacittapaṭilābho catubrahmavihārapaṭilābhassa, dasasahassilokadhātuyā ekadhajamālītā ariyadhajamālītāya pubbanimittam, sesavisesā pana sesabuddhaguṇapaṭilābhassa pubbanimittānti veditabbā.

Atha dīpaṅkarakumāro mahatiyā sampattiyā paricāriyamāno anukkamena bhaddaṃ yobbaṇaṃ patvā tiṇṇaṃ utūnaṃ anucchavikesu tīsu pāsādesu devalokasiriṃ viya rajjasirimanubhavanto uyyānakīlāya gamanasamaye anukkamena jiṇṇabyādhimatasāṅkhāte tayo devadūte disvā sañjātasamvego nivattitvā sudassananagarasadisavibhavasobhaṃ rammavatī nāma nagaraṃ pāvisi. Nagaraṃ pavisitvā puna catutthavāre hatthācariyaṃ pakkosāpetvā etadavoca - “ahaṃ, tāta, uyyānadassanattāya nikkhamissāmi hatthiyānāni kappāpehī”ti. So “sādhu, devā”ti paṭisuṇitvā caturāsīti hatthisahassāni kappāpesi. Atha vissakammo nāma devaputto bodhisattaṃ nānāvīrāgavasananivāsanaṃ āmukkamuttāhārakeyūraṃ rucirānavakanakakaṭakamakuṭakuṇḍaladharaṃ paramasurabhikusumamālasamalaṅkatasiroruhaṃ samalaṅkari kira. Atha dīpaṅkarakumāro devakumāro viya caturāsītiyā hatthisahasseehi parivuto hatthikkhandhavaragato mahatā balakāyena parivuto ratijānaṃ uyyānaṃ pavisitvā hatthikkhandhato oruyha taṃ uyyānāmanusañcaritvā paramaruciradassane sakahadayaśītale silātale nisīditvā pabbajjāya cittaṃ uppādesi. Taṅkhaṇaṅṇeva suddhāvāsakhīṇāsavo mahābrahmā aṭṭha samaṇaparikkhāre ādāya mahāpurisassa cakkhupathe pāturahosi.

Mahāpuriso taṃ disvā - “kimida”nti pucchitvā, “samaṇaparikkhāro”ti sutvā alaṅkārabhaṇḍaṃ omuñcitvā pasādhanabhaṇḍāgārikassa hatthe datvā maṅgalakhaggamādāya saddhiṃ makuṭena kese chinditvā antalikkhe ākāse ukkhipi. Atha sakko devarājā suvaṇṇacaṅkoṭakena taṃ kesamakuṭaṃ ādāya sinerumuddhani tiyojanappamāṇaṃ indaṇīlamaṇimayaṃ makuṭacetiyaṃ nāma akāsi. Atha mahāpuriso devadattiyaṃ arahattadhajam kāsāvaṃ paridahitvā sāṭakayugaṃ ākāse khipi. Taṃ brahmā paṭiggahetvā brahmaloke dvādasayojanikaṃ sabbaratanamayaṃ cetiyamakāsi. Dīpaṅkarakumāraṃ pana pabbajantaṃ ekā purisakoṭi anupabbaji. Tāya pana parisāya parivuto bodhisatto dasa māse padhānacariyaṃ acari. Atha visākhapuṇṇamāya aññataraṃ nagaraṃ piṇḍāya pāvisi.

Tasmiṃ kira nagare taṃdivasaṃ devatānaṃ balikaraṇattāya nirudakapāyāsaṃ paciṃsu. Tassa pana mahāsattassa sapaṇisassa piṇḍāya pavittḥassa manussā adamsu. Taṃ kira sabbesaṃ koṭisaṅkhyāyānaṃ bhikkhūnaṃ pariyattaṃ ahosi. Mahāpurisassa pana patte devatā dibbojaṃ pakkhipiṃsu. Taṃ paribhuñjitvā tattheva sālavane divāvihāraṃ vītināmetvā sāyanhasamaye paṭisallānā vuṭṭhāya gaṇaṃ vissajjetvā sunandena nāmājīvakena dinnā aṭṭha tiṇamuṭṭhiyo gahetvā pipphalibodhirukkhamūlaṃ gantvā tiṇasantharaṃ santharitvā navutihatthaṃ bodhikkhandhaṃ piṭṭhito katvā pallaṅkaṃ ābhujitvā caturaṅgavīriyaṃ adhiṭṭhahitvā bodhirukkhamūle nisīdi.

Tato mārabalaṃ vidhamitvā rattiyaṃ paṭhamayāme pubbenivāsaṃ anussaritvā majjhimayāme dibbacakkuṃ visodhetvā pacchimayāme anulomapaṭilomavasena paccayākāraṃ sammasitvā ānāpānacatutthajjhānaṃ samāpajjitvā tato vuṭṭhāya pañcasu khandhesu abhinivisitvā udayabbayavasena samapaññāsa lakkhaṇāni disvā yāva gotrabhuṇṇaṃ vipassanaṃ vaḍḍhetvā aruṇodaye ariyamaggena sakalabuddhaguṇe paṭivijjhitvā buddhasīhanādaṃ naditvā sattasattāhaṃ bodhisamīpeyeva vītināmetvā brahmuno dhammadesanaṃ paṭiññāya sunandārāme

dhammacakkaṃ pavattetvā koṭṭisatānaṃ devamanussānaṃ dhammāmatāṃ pāyetvā
catuddīpikamahāmegho viya dhammavassaṃ vassento mahājanassa
bandhanamokkhaṃ karonto janapadacārikaṃ vicari.

Tadā kira sumedhapaṇḍito samāpattisukhena vītināmento neva
pathavikampanamaddasa na tāni nimittāni. Tena vuttaṃ -

34. “Evaṃ me siddhippattassa, vasībhūtassa sāsane;
Dīpaṅkaro nāma jino, uppajji lokanāyako.

35. “Uppajjante ca jāyante, bujjhante dhammadesane;
Caturo nimitte nāddasaṃ, jhānaratisamappito”ti.

34-35. Tattha evanti idāni vattabbaṃ nidasseti. Meti mama. Siddhippattassāti
pañcābhiññāsiddhippattassa. Vasībhūtassāti bhūtavasissa,
ciṇṇavasībhāvamupagatassāti attho. Sāsaneti vivekamānasānaṃ sāsane,
anādaralakkhaṇe sāmivacanaṃ daṭṭhabbaṃ. Jinoti kilesārijayanena jino.

Uppajjanteti paṭisandhiggahaṇe. Jāyanteti mātukucchito nikkhamane. Bujjhanteti
anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhante. Dhammadesaneti
dhammacakkappavattane. Caturo nimittetī cattāri nimittāni. Dīpaṅkarassa
dasabalassa paṭisandhi-jāti-bodhi-dhammacakkappavattanesu catūsu ṭhānesu
dasasahassilokadhātukampanādīni nimittānīti attho. Etthāha - tāni pana bahūni
nimittāni, kasmā “caturo nimitte”ti vuttaṃ, ayuttaṃ nanūti? Nāyuttaṃ, yadipi etāni
bahūni nimittāni, catūsu ṭhānesu pana pavattattā “caturo nimitte”ti vuttaṃ.
Nāddasanti nāddasiṃ. Idāni tesāṃ catunnaṃ nimittānaṃ adassane kāraṇaṃ
niddisanto “jhānaratisamappito”ti āha. Jhānaratīti samāpattisukhassetaṃ
adhivacanaṃ. Jhānaratīyā samappitattā samaṅgībhūtattā tāni nimittāni nāddasanti
attho.

Atha tasmīṃ kāle dīpaṅkaradasabalo catūhi khīṇāsavasatasahashehi parivuto
anupubbena cārikaṃ caramāno paramarammaṃ rammaṃ nāma nagaraṃ patvā
sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino “dīpaṅkaro kira dasabalo
anuttaraṃ sammāsambodhiṃ patvā pavattitavaradhammacakko anupubbena
cārikaṃ caramāno rammanagaraṃ patvā sudassanamahāvihāre paṭivasatī”ti sutvā
sappiādīni bhesajjāni gahetvā bhuttaṭātarāsā suddhuttarāsāṅgā
pupphadhūpagandhahatthā yena buddho tenupasaṅkamiṃsu, upasaṅkamitvā
satthāraṃ vanditvā pupphādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā atimadhuraṃ
dhammakathaṃ sutvā svātanāya bhagavantaṃ nimantetvā utṭhāyāsanaṃ dasabalaṃ
padakkhiṇaṃ katvā pakkamiṃsu.

Te punadivase asadisamahādānaṃ sajjetvā maṇḍapaṃ kāretvā vimalakomalehi
nīluppalehi chādetvā catujjātīgandhena paribhaṇḍaṃ kāretvā lājapañcamāni
surabhikusumāni vikiritvā maṇḍapassa catūsu koṇesu sītalamadhuravāripuṇṇā cāṭiyo
ṭhapetvā kadalipañṇehi pidahitvā maṇḍapopari jayasumanakusumasadisāṃ
paramaruciradassanaṃ celavitānaṃ bandhitvā suvaṇṇamaṇirajatatārakāhi racayitvā
tatha gandhadāmapupphadāmapattadāmaratanadāmāni olambetvā dhūpehi
duddinaṃ katvā sakalañca taṃ rammaṃ rammanagaraṃ sammaṭṭhaṃ
saphalakadaliyo ca pupphasamalaṅkate puṇṇaghaṭe ca ṭhapāpetvā nānāvīrāgā
dhajapaṭākāyo ca samussāpetvā mahāvīthiyā ubhosu passesu sāṇipākārehi

parikkhipitvā dīpaṅkaradasabalassa āgamanamaggaṃ alaṅkarontā
udakaparibhinnaṭṭhānesu paṃsum pakkhipitvā cikkhallakampi pathaviṃ asamaṃ
samaṃ katvā muttāsadisāhi vālukāhi ākiranti, lājapañcamehi ca pupphehi ākiranti,
saphalakadalikamuke ca patiṭṭhāpentī.

Atha tasmīṃ kāle sumedhatāpasō attano assamapadato uggantvā
rammanagaravāsīnaṃ tesāṃ manussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te
haṭṭhapahaṭṭhe maggaṃ sodhente ca alaṅkaronte ca disvā - “kiṃ nu kho kāraṇa”nti
cintetvā sabbesaṃ passantānaññeva ākāsatō oruyha ekamante ṭhatvā te manusse
pucchi - “ambho! Kassatthāya tumhe imaṃ maggaṃ sodhethā”ti? Tena vuttaṃ -

36. “Paccantadesavisaye, nimantetvā tathāgataṃ;
Tassa āgamanam maggaṃ, sodhenti tuṭṭhamānasā.
37. “Ahaṃ tena samayena, nikkhamitvā sakassamā;
Dhunanto vācacīrāni, gacchāmi ambare tadā.
38. “Vedajātaṃ janaṃ disvā, tuṭṭhahaṭṭhaṃ pamoditaṃ;
Orohitvāna gaganā, manusse pucchi tāvade.
39. “Tuṭṭhahaṭṭho pamudito, vedajāto mahājano;
Kassa sodhīyati maggo, añjasaṃ vaṭumāyana”nti.

36-39. Tattha paccantadesavisayeti majjhimadesasseva ekapasse
paccantadesaṇṇite janapade. Tassa āgamanam magganti tena āgantabbaṃ
magganti attho. Ahaṃ tena samayenāti ahaṃ tasmīṃ samaye, bhummatthe cetāṃ
karaṇavacanam daṭṭhabbaṃ. Sakassamāti attano assamapadato nikkhamitvā.
Dhunantoti odhunanto. “Tena samayena” ca, “tadā” cāti imesaṃ dvinnam padānaṃ
ekatthattā purimassa nikkhamanakiriyāya pacchimassa ca gamanakiriyāya saddhiṃ
sambandho veditabbo, itarathā punaruttidosā na muccati. Tadāti tasmīṃ samaye.

Vedajātanti sañjātasomanassaṃ. Tuṭṭhahaṭṭhaṃ pamoditanti imāni tīṇi padāni
aññamaññavevacanāni aññamaññassa atthadīpanāni. Atha vā sukkena tuṭṭhaṃ,
pītiyā haṭṭhaṃ, pāmojjena pamuditaṃ. Orohitvānāti otaritvā. Manusse pucchīti
mānuse pucchi. Ayameva vā pāṭho. Tāvadeti tadā, taṅkhaṇeyevāti attho. Idāni
pucchitamatthaṃ dassentena “tuṭṭhahaṭṭho pamudito”tiādi vuttaṃ. Tattha ayaṃ
mahājano tuṭṭhahaṭṭho pamoditahadayo hutvā maggaṃ sodheti, kiṃ kāraṇā sodheti,
kassatthāya vā sodhetīti? Evaṃ “sodheti” saddaṃ āharitvā attho daṭṭhabbo, itarathā
na yujjati. Sodhīyatīti suddhabhāvo karīyati. Maggo añjasaṃ vaṭumāyananti
maggassevetāni vevacanāni.

Evaṃ tena sumedhatāpasena puṭṭhā te manussā āhaṃsu - “bhante sumedha, kiṃ na
jānātha dīpaṅkaro nāma buddho anuttaram sammāsambodhiṃ patvā
pavattitavaradhammacakko janapadacārikaṃ caramāno anukkamena amhākaṃ
nagaraṃ patvā sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayaṃ taṃ bhagavantam
nimantayitvā tasseeva buddhassa bhagavato āgamanamaggaṃ sodhemā”ti. Tato taṃ
sutvā sumedhapāṇḍito cintesi - “buddhoti kho panesa ghosopi dullabho, pageva
buddhuppādo, tena hi mayāpi imehi manussehi saddhiṃ dasabalassa
āgamanamaggaṃ sodhetum vaṭṭatī”ti. So te manusse āha - “sace, bho, tumhe imaṃ
maggaṃ buddhassa sodhetha, mayhampi ekaṃ okāsaṃ detha, ahampi tumhehi

saddhiṃ buddhassa maggaṃ sodhessāmi”ti. Tato te “sādhū”ti sampañcchitvā - “ayaṃ sumedhapaṇḍito mahiddhiko mahānubhāvo”ti jānamānā dubbisodhanaṃ udakasambhinnaṃ ativiya visamaṃ ekaṃ okāsaṃ sallakkhetvā - “imaṃ okāsaṃ tumhe sodhetha alaṅkarotha cā”ti adamsu. Tato sumedhapaṇḍito buddhārammaṇaṃ pītiṃ uppādetvā cintesi - “ahaṃ pana imaṃ okāsaṃ iddhiyā paramadassanīyaṃ kātuṃ pahomi, evaṃ kate pana maṃ na paritosessati. Ajja pana mayā kāyaveyyāvaccamaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti paṃsum āharitvā taṃ padesaṃ pūreti.

Tassa pana tasmīṃ padese asodhite vipakateyeva rammanagaravāsino manussā bhagavato kālamārocesuṃ - “niṭṭhitaṃ, bhante, bhatta”nti. Evaṃ tehi kāle ārocite dasabalo jayasumanakusumasadisavaṇṇaṃ dupaṭṭacāvaraṃ timaṇḍalaṃ paṭicchādetvā nivāsetvā tassupari suvaṇṇapāmaṅgena jayasumanakusumakalāpaṃ parikkhipanto viya vijjulatāsassirikaṃ kāyabandhanaṃ bandhitvā kanakagirisikharamatthake lākhārasaṃ parisīncanto viya suvaṇṇacetiyaṃ pavāḷajālena parikkhipanto viya ca suvaṇṇagghikaṃ rattakambalena paṭimuṅcanto viya ca saradasamayarajanikaraṃ rattavalāhakena paṭicchādetto viya ca lākhārasena tintakimsukakusumasadisavaṇṇaṃ rattavarapaṃsukūlacāvaraṃ pārūpitvā gandhakuṭṭidvārato kañcanaguhato sīho viya nikkhamitvā gandhakuṭṭipamukhe aṭṭhāsi. Atha sabbe bhikkhū attano attano pattacāvaramādāya bhagavantaṃ parivārayiṃsu. Te pana parivāretvā ṭhitā bhikkhū evarūpā ahesuṃ -

“Appicchā pana santuṭṭhā, vattāro vacanakkhamā;
Pavivittā asaṃsaṭṭhā, vinītā pāpagarahino.

“Sabbepi sīlasampannā, samādhijjhānakovidā;
Paññāvimuttisampannā, tipaṇcacaraṇāyutā.

“Khīṇāsavā vasippattā, iddhimanto yasassino;
Santindriyā damappattā, suddhā khīṇapunabbhavā”ti.

Iti bhagavā sayamaṃ vītārāgo vītārāgehi vītadoso vītadosehi vītamoho vītamohēhi parivuto ativiya virocittha. Atha satthā mahānubhāvānaṃ khīṇāsavānaṃ chaḷabhiññānaṃ catūhi satasahashehi parivuto marugaṇaparivuto dasasatanayano viya brahmagaṇaparivuto hāritamahābrahmā viya ca aparimitasamayasaṃupacitakusalabalajanitāya anopamāya buddhalīlāya tārāgaṇaparivuto saradasamayarajanikaro viya ca gaganatalaṃ taṃ maggaṃ alaṅkatapaṭiyattaṃ paṭipajji.

“Suvaṇṇavaṇṇāya pabhāya dhīro, suvaṇṇavaṇṇe kira maggarukkhe;
Suvaṇṇavaṇṇe kusume karonto, suvaṇṇavaṇṇo paṭipajji maggaṃ”.

Sumedhatāpasopi tena alaṅkatapaṭiyattena maggena āgacchantassa dīpaṅkarassa bhagavato dvattiṃsamahāpurisalakkhaṇapaṭimaṇḍitaṃ asītiyā anubyañjanehi anurañjitaṃ byāmapabhāya parikkhepaṃ sassirikaṃ indanīlamaṇisadisamaṃ ākāse nānappakārā vijjulatā viya chabbaṇṇabuddharasmiyo vissajjentaṃ rūpasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ akkhīni ummīletvā oloketvā - “ajja mayā dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātuṃ vaṭṭatī”ti, “mā bhagavā kalale akkami, maṇimayaphalakasetuṃ akkamanto viya saddhiṃ catūhi khīṇāsavasatasahashehi

mama piṭṭhiṃ akkamanto gacchatu, taṃ me bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā”ti kese mocetvā ajinajaṭāvākacīrāṇi kāḷavaṇṇe kalale pattharitvā tattheva kalalapiṭṭhe nipajji. Tena vuttaṃ -

40. “Te me puṭṭhā viyākaṃsu, buddho loke anuttaro;
Dīpaṅkaro nāma jino, uppajji lokanāyako;
Tassa sodhīyati maggo, añjasam vaṭumāyanaṃ.
41. “Buddhoti vacanaṃ sutvāna, pīti uppajji tāvade;
Buddho buddhoti kathayanto, somanassaṃ pavedayaṃ.
42. “Tattha ṭhatvā vicintesiṃ, tuṭṭho saṃviggamānaso;
Idha bījāni ropissaṃ, khaṇo ve mā upaccagā.
43. “Yadi buddhassa sodhetha, ekokāsaṃ dadātha me;
Ahampi sodhayissāmi, añjasam vaṭumāyanaṃ.
44. “Adaṃsu te mamokāsaṃ, sodhetuṃ añjasam tadā;
Buddho buddhoti cintento, maggaṃ sodhemahaṃ tadā.
45. “Aniṭṭhite mamokāse, dīpaṅkaro mahāmuni;
Catūhi satahassehi, chaḷabhiññehi tādihi;
Khīṇāsavehi vimalehi, paṭipajji añjasam jino.
46. “Paccuggamanā vattanti, vajjanti bheriyo bahū;
Āmoditā naramarū, sādhuḷkāraṃ pavattayaṃ.
47. “Devā manusse passantī, manussāpi ca devatā;
Ubhopi te pañjalikā, anuyanti tathāgataṃ.
48. “Devā dibbehi turiyehi, manussā mānusehi ca;
Ubhopi te vajjayantā, anuyanti tathāgataṃ.
49. “Dibbaṃ mandāravaṃ pupphaṃ, padumaṃ pārīchattakaṃ;
Disodisaṃ okiranti, ākāsanabhagatā marū.
50. “Dibbaṃ candanacuṇṇaṇca, varagandhaṇca kevalaṃ;
Disodisaṃ okiranti, ākāsanabhagatā marū.
51. “Campakaṃ saralaṃ nīpaṃ, nāgapunnāgaketaṃ;
Disodisaṃ ukkhipanti, bhūmitaḷagatā narā.
52. “Kese muñcitvāhaṃ tattha, vākacīraṇca cammaṃ;
Kalale pattharitvāna, avakujjo nipajjahaṃ.
53. “Akkamitvāna maṃ buddho, saha sissehi gacchatu;
Mā naṃ kalale akkamittha, hitāya me bhavissatī”ti.

40-53. Tattha viyākaṃsūti byākariṃsu. “Dīpaṅkaro nāma jino, tassa sodhīyati patho”tipi pāṭho. Somanassaṃ pavedayinti somanassamanubhavinti attho. Tattha ṭhatvāti yasmīṃ padese ākāśato otari, tattheva ṭhatvā. Saṃviggamānasoti

pītivimhitamānaso. Idhāti imasmiṃ dīpaṅkare puññakkhette. Bījānīti kusalabījāni. Ropissanti ropissāmi. Khaṇoti aṭṭhakkhaṇavirahito navamo khaṇasannipāto. Atidullabho so mayā paṭiladdho. Veti nipātamattaṃ. Mā upaccagāti so mā accagamā, mā atikkamīti attho. Dadāthāti detha. Teti ye me puṭṭhā manussā, teti attho. Sodhemahaṃ tadāti sodhemi ahaṃ tadā. Aniṭṭhiteti अपariyosite vippakate. Khīṇāsavehīti ettha cattāro āsavā - kāmāsavo, bhavāsavo, diṭṭhāsavo, avijjāsavoti ime cattāro āsavā yesaṃ khīṇā pahīnā samucchinā paṭippassaddhā abhabbuppattikā ñāṇagginā daḍḍhā, te khīṇāsavā, tehi khīṇāsavehi. Khīṇāsavattāyeva vimalehi.

Devā manusse passantīti ettha devānaṃ manussadassane vattabbaṃ natthi, pakatidassanavasena pana yathā manussā idha tathā passantī, evaṃ devāpi manusse passantīti attho. Devatāti deve. Ubhopīti ubho devamanussā. Pañjalikāti katapañjalikā, ubhopi hatthe sirasi patiṭṭhāpetvāti attho. Anuyanti tathāgatanti tathāgatassa pacchato yanti, anuyoge sati sāmīatthe upayogavacanaṃ hotīti lakkhaṇaṃ. Tena vuttaṃ “anuyanti tathāgata”nti. Vajjayantāti vādentā.

Mandāravanti mandāravapupphaṃ. Disodisanti disato disato. Okirantīti avakiranti. Ākāsanabhagatāti ākāsaṅkhāte nabhasi gatā. Atha vā ākāsaṃ gatā saggagatāva. “Nabho”ti hi saggo vuccati. Marūti amarā. Saralanti saralatarukusumaṃ. Nīpanti kadambapupphaṃ. Nāgapunnāgaketakanti nāgapunnāgaketakapupphāni ca. Bhūmitalagatāti bhūmīgatā.

Kese muñcitvāhanti ahaṃ kese baddhā kalāpakuṭṭilajaṭṭhā muñcitvā, vippakiritvāti attho. Tatthāti mayhaṃ dinne okāse. Cammakanti cammakkaṇḍaṃ. Kalaleti cikkhallakaddame. Avakujjoti adhomukho hutvā. Nipajjahanti nipajjiṃ ahaṃ. Mā nanti ettha māti paṭisedhatthe nipāto. Nanti padapūraṇatthe nipāto, buddho kalale mā akkamitthāti attho. Hitāya me bhavissatīti taṃ kalale anakkamanaṃ dīgharattaṃ mama hitatthāya bhavissatīti. “Sukhāya me bhavissatī”tipi pāṭho.

Tato sumedhapaṇḍito kalalapiṭṭhe nipanno evaṃ cintesi - “sacāhaṃ iccheyyaṃ sabbakilese jhāpetvā saṅghanavako hutvā rammanagaraṃ paviseyyaṃ, aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā nibbānappattiyā kiccaṃ natthi, yaṃnūnāhaṃ dīpaṅkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvaṃ āropetvā mahājanaṃ saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ me patirūpa”nti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Tena vuttaṃ -

54. “Pathaviyaṃ nipannassa, evaṃ me āsi cetaso;
Icchamāno ahaṃ ajja, kilese jhāpaye mama.
55. “Kiṃ me aññātavesena, dhammaṃ sacchikatenidha;
Sabbaññutaṃ pāpuṇitvā, buddho hessaṃ sadevake.
56. “Kiṃ me ekena tiṇṇena, purisena thāmadassinā;
Sabbaññutaṃ pāpuṇitvā, santāressaṃ sadevakaṃ.
57. “Iminā me adhikārena, katena purisuttame;
Sabbaññutaṃ pāpuṇitvā, tāremi janataṃ bahuṃ.
58. “Saṃsārasotaṃ chinditvā, viddhaṃsetvā tayo bhava;
Dhammanāvaṃ samāruya, santāressaṃ sadevaka”nti.

54-58. Tattha pathaviyaṃ nipannassāti puthaviyā nipannassa. Ayameva vā pāṭho. Cetasoti cetaso parivitakko ahosīti attho. “Evaṃ me āsi cetanā”tipi pāṭho. Icchamānoti ākaṅkhamāno. Kileseti kilissanti upatāpentīti kilesā, rāgādayo dasa. Jhāpayeti jhāpeyyaṃ, mama kilese jhāpaye ahanti attho.

Kinti paṭikkhepavacanaṃ. Aññātavasesenāti apākaṭavesena, aviññātena paṭicchannena. Idha pana bhikkhū viya āsavakkhayaṃ katvā kiṃ, buddhakare dhamme pūretvā paṭisandhiyātibodhidhammacakkappavattanesu mahāpathavikampanaṃ katvā buddho bodhetā, tiṇṇo tāretā, mutto mocetā bhaveyyanti adhippāyo. Sadevaketi sadevake loke.

Thāmadassināti attano thāmabalaṃ passamānena. Santāressanti santāressāmi. Sadevakanti sadevakaṃ sattanikāyaṃ, sadevakaṃ lokaṃ vā. Adhikārenāti adhivisiṭṭhena kārena, buddhassa mama jīvitam pariccajitvā kalalapiṭṭhe sayanenādhikārenāti attho.

Samāsārotanti kammakilesavasena yonigativinñāṇaṭṭhitinavasattāvāsesu ito cito ca saṃsaraṇaṃ saṃsāro. Yathāha -

“Khandhānañca paṭipāṭi, dhātuāyatanānañca;
Abbocchinnaṃ vattamānā, saṃsāroti pavuccatī”ti.

Samāsāro ca so sotaṃ ceti saṃsārasotaṃ, taṃ saṃsārasotaṃ. Atha vā saṃsārassa sotaṃ saṃsārasotaṃ, saṃsārakāraṇaṃ taṇhāsotaṃ chinditvāti attho. Tayo bhaveti kāmarūpārūpabhava. Tibhavanibbattakakammakilesā tayo bhavāti adhippetā. Dhammanāvanti ariyaṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ. So hi caturoghuttaraṇaṭṭhena “dhammanāvā”ti vuccati. Samāruyhatī āruyha. Santāressanti santāressāmi. Yasmā pana buddhattaṃ patthentassa -

59. “Manussattaṃ liṅgasampatti, hetu satthāradassanaṃ;
Pabbajjā guṇasampatti, adhikāro ca chandatā;
Aṭṭhadhammasamodhānā, abhinīhāro samijjhati”.

Tattha manussattanti manussattabhāveyyeva ṭhatvā buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati, na nāgajātīādīsu ṭhitānaṃ. Kasmāti ce? Ahetukabhāvato.

Liṅgasampattīti manussattabhāve vattamānassāpi purisaliṅge ṭhitasseva patthanā samijjhati, na itthiyā vā paṇḍakanapuṃsakaubhatobyañjanakānaṃ vā samijjhati. Kasmāti ce? Lakkhaṇapāripūriyā abhāvato. Vuttañhetam - “aṭṭhānametaṃ, bhikkhave, anavakāso, yaṃ itthī arahaṃ assa sammāsambuddho”ti vitthāro. Tasmā itthiliṅge ṭhitassa manussajātikassāpi patthanā na samijjhati.

Hetūti purisassāpi tasmiṃ attabhāve arahattappattiyā hetusampannasseva patthanā samijjhati, no itarassa.

Satthāradassananti sace jīvamānakabuddhasseva santike pattheti patthanā samijjhati. Parinibbute bhagavati cetiyassa santike vā bodhirukkhamūle vā paṭimāya vā paccekabuddhabuddhasāvakaṇaṃ vā santike patthanā na samijjhati. Kasmā? Bhabbābhabbake ṇatvā kammavipākaparicchedakaññaṇena paricchinditvā byākātum asamatthattā. Tasmā buddhassa santikeyeva patthanā samijjhati.

Pabbajjāti buddhassa bhagavato santike patthentassāpi kammakiriyavādīsu tāpasesu vā bhikkhūsu vā pabbajitasseva patthanā samijjhati, no gihiliṅge ʒhitassa. Kasmā? Pabbajitāyeva hi bodhisattā sambodhiṃ adhigacchanti, na gahaʒṭṭhā. Tasmā ādimhi paṇidhānakālepi pabbajiteneva bhavitabbaṃ.

Guṇasampattīti pabbajitassāpi aʒṭṭhasamāpattilābhino pañcābhiñṇasseva samijjhati, na pana imāya guṇasampattiyā virahitassa. Kasmā? Nigguṇassa tadabhāvato.

Adhikāroti guṇasampannena yena attano jīvitam buddhānam pariccattam hoti, tassa iminā adhikārena sampannasseva samijjhati, na itarassa.

Chandatāti abhinīhārasampannassāpi yassa buddhakāradhammānam atthāya mahanto chando vāyāmo ca ussāho ca pariyeʒṭṭhi ca, tasseva samijjhati, na itarassa. Tatridam chandamahantatāya opammaṃ - sace hi evamassa, “yo pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ ekodakībhūtam attano bāhubalena uttaritvā pāram gantum samatto, so buddhattam pāpuṇāti. Yo panimaṃ attano dukkaram na mañṇati ‘ahaṃ imaṃ uttaritvā pāram gamissāmī’”ti evam mahatā chandena ussāhena samannāgato hoti, tassa patthanā samijjhati, na itarassa.

Sumedhapaṇḍito pana ime aʒṭṭha dhamme samodhānetvāva buddhabhāvāya abhinīhāram katvā nipajji. Dīpaṅkaropi bhagavā āgantvā sumedhapaṇḍitassa sīsabhāge ʒhatvā kalalapiʒṭṭhe nipannaṃ sumedhatāpasam disvā - “ayaṃ tāpaso buddhattāya abhinīhāram katvā nipanno, ijjhissati nu kho etassa patthanā, udāhu no”ti anāgataṃsaññaṃ pesetvā upadhārento - “ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṅkhyeyyāni atikkamitvā gotamo nāma buddho bhavissati”ti ñatvā ʒhitakova parisamajje byākāsi - “passatha no, tumhe bhikkhave, imaṃ uggatapam tāpasam kalalapiʒṭṭhe nipanna”nti. “Evam, bhante”ti. Ayaṃ buddhattāya abhinīhāram katvā nipanno, samijjhissati imassa tāpasassa patthanā, ayañhi ito kappasatasahassādhikānam catunnam asaṅkhyeyyānam matthake gotamo nāma buddho loka bhavissati. Tasmim panassa attabhāve kapilavatthu nāma nagaram nivāso bhavissati, mahāmāyā nāma devī mātā, suddhodano nāma rājā pitā, upatisso ca kolito ca dve aggasāvaka, ānando nāma upaʒṭṭhāko, khemā ca uppalavaṇṇā ca dve aggasāvikā bhavissanti. Ayaṃ paripakkañño hutvā mahābhinnikkhamanam nikkhamitvā mahāpadhānam padahitvā nigrodhamūle sujātāya nāma kumāriyā dinnam pāyāsam paʒiggahetvā nerañjarāya tīre paribhuñjitvā bodhimaṇḍam āruya assattharukkhamūle abhisambujjhissatīti. Tena vuttam -

60. “Dīpaṅkaro lokavidū, āhutīnam paʒiggaho;
Ussīsake maṃ ʒhatvāna, idam vacanamabravi.
61. “Passatha imaṃ tāpasam, jaʒilam uggatāpanam;
Aparimeyyito kappe, buddho loka bhavissati.
62. “Ahū kapilavhayā rammā, nikkhamitvā tathāgato;
Padhānam padahitvāna, katvā dukkarakārikam.
63. “Ajaḷarukkhamūlasmim, nisīditvā tathāgato;
Tattha pāyāsam paggayha, nerañjaramupehiti.
64. “Nerañjarāya tīramhi, pāyāsam ada so jino;
Paʒiyattavaramaggena, bodhimūlamupehiti.

65. “Tato padakkhiṇaṃ katvā, bodhimaṇḍaṃ anuttaro;
Assattharukkhamūlamhi, bujjhissati mahāyaso.
66. “Imassa janikā mātā, māyā nāma bhavissati;
Pitā suddhodano nāma, ayaṃ hessati gotamo.
67. “Anāsavā vītarāgā, santacittā samāhitā;
Kolito upatisso ca, aggā hessanti sāvaka;
Ānando nāmuṇḍapāṇāso, upaṇḍitaṃ jinaṃ.
68. “Khemā uppalavaṇṇā ca, aggā hessanti sāvika;
Anāsavā vītarāgā, santacittā samāhitā.
69. “Bodhi tassa bhagavato, assatthoti pavuccati;
Citto ca hatthālavako, aggā hessantupaṇḍita;
Uttarā nandamātā ca, aggā hessantupaṇḍita”ti.

60-69. Tattha lokavidūti sabbathā viditalokattā pana lokavidū. Bhagavā hi sabhāvato samudayato nirodhato nirodhūpāyatoti sabbathāpi lokaṃ aveli aññāsi paṭivijjhi. Tasmā lokavidūti vuccati. Yathāha -

“Tasmā have lokavidū sumedho, lokantaḡ vūṣitabrahmacariyo;
Lokassa antaṃ samitāvi ñatvā, nāsīsatī lokamimaṃ parañcā”ti.

Api ca tayo lokā - saṅkhāraloko, sattaloko, okāsalokoti. Tattha saṅkhāraloko nāma paṭiccasamuppannā pathaviādayo dhammā. Sattaloko nāma saññino asaññino nevasaññināsaññino ca sattā. Okāsaloko nāma sattānaṃ nivāsaṭṭhānaṃ. Ime pana tayopi lokā bhagavatā yathāsabhāvato veditā, tasmā lokavidūti vuccati. Āhūtinaṃ paṭiggahoti dānaṃ paṭiggahetuṃ arahattā dakkhiṇeyyattā āhūtinaṃ paṭiggaho. Ussīsake maṃ ṭhatvānāti mama sīsasaṃpe ṭhatvā. Idaṃ idāni vattabbaṃ vacanaṃ abravīti attho. Jaṭilanti jaṭā assa santīti jaṭilo, taṃ jaṭilaṃ. Uggatāpananti uggatāpasam. Ahūti ahani, athāti attho. Ayameva vā pāṭho. Kapilavhayāti kapilavhayā abhidhānā. Rammāti ramaṇīyato. Padhānanti vīriyaṃ. Ehitīti essati gamissati. Sesagāthāsu uttānamevāti.

Tato sumedhapaṇḍito - “mayhaṃ kira patthanā samijjhissatī”ti sañjātasomanasso ahoṣi. Mahājano dīpaṅkaradasabalassa vacanaṃ sutvā - “sumedhatāpaso kira buddhabījāṅkuro”ti haṭṭhatuṭṭho ahoṣi. Evañcassa ahoṣi - “yathā nāma puriso nadiṃ taranto ujukena titthena tarituṃ asakkonto heṭṭhātittthena uttarati, evameva mayaṃ dīpaṅkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā tvaṃ buddho bhavissasi, tadā tava sammukhā maggaphalaṃ sacchikātuṃ samatthā bhaveyyāmā”ti patthanaṃ akaṃsu. Dīpaṅkaradasabalā bodhisattaṃ mahāsattaṃ pasamsitvā aṭṭhahi pupphamuṭṭhīhi pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Tepi catusatasahassā khīṇāsavā bodhisattaṃ pupphehi ca gandhehi ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamiṃsu. Devamanussā pana tatheva pūjetvā vanditvā pakkamiṃsu.

Atha sabbalokamatidīpaṅkaro dīpaṅkaro bhagavā catūhi khīṇāsavasatasahashehi parivuto rammanagaravāsīhi pūjyamāno devatāhi abhivandiyamāno sañjhāppabhānurañjitavarakanakagirisikharo viya jaṅgamamāno anekesu

pāṭihāriyesu vattamānesu tena alaṅkatapaṭiyattena maggena gantvā
 nānāsura bhikkusumagandhavāsitaṃ cuṇṇasammodagandhaṃ
 samussitadhapapaṭākāṃ gandhānubaddhahadayehi bhamaragaṇehi
 gumbagumbāyamānaṃ dhūpandhakāraṃ amarapurasadisobhaṃ abhirammaṃ
 rammanagaraṃ pavisitvā paññatte mahārahe buddhāsane yugandharamatthake
 saradasamayarucirakararajanikaro timiranikaranidhanakaro kamalavanavikasanakaro
 divasakaro viya dasabaladivasakaro nisīdi. Bhikkhusaṅghopi paṭipāṭiyā attano attano
 pattāsane nisīdi. Rammanagaravāsino pana upāsakā saddhādiguṇasampannā
 nānāvidhakhajjādīhi samalaṅkataṃ vaṇṇagandharasasampannaṃ asadisam
 sukhanidānaṃ dānaṃ buddhappamukhassa bhikkhusaṅghassa adamaṃsu.

Atha kho bodhisatto dasabalassa byākaraṇaṃ sutvā buddhabhāvaṃ
 karatalagatamiva maññaṃāno pamuditahadayo sabbesu paṭikkantesu sayanā
 vuṭṭhāya - “pāramiyo vicinissāmī”ti puppharāsimaṭṭhake pallaṅkaṃ ābhujitvā nisīdi.
 Evaṃ nisinne mahāsatte sakaladasasahassacakkavāḷadevatā sādhuṅkāraṃ datvā -
 “ayya sumedhatāpasa, porāṇakabodhisattānaṃ pallaṅkaṃ ābhujitvā - ‘pāramiyo
 vicinissāmī’ti nisinnakāle yāni pubbanimittāni nāma paññāyanti, tāni sabbānīpi ajja
 pātubhūtāni nissamsayena tvaṃ buddho bhavissasi, mayametaṃ jānāma - ‘yassetāni
 nimittāni paññāyanti, so ekanteneva buddho bhavissati’ tasmā tvaṃ attano vīriyaṃ
 daḷhaṃ katvā paggaṇhā”ti bodhisattaṃ nānappakārāhi thutīhi abhithaviṃsu. Tena
 vuttaṃ -

70. “Idaṃ sutvāna vacanaṃ, asamassa mahesino;
 Āmoditā naramarū, buddhabhijaṃ kira ayaṃ.
71. “Ukkuṭṭhisaddā vattanti, apphoṭenti hasanti ca;
 Katañjalī namassanti, dasasahassī sadevakā.
72. “Yadimassa lokanāthassa, virajjhissāma sāsanaṃ;
 Anāgataṃhi addhāne, hessāma sammukhā imaṃ.
73. “Yathā manussā nadiṃ tarantā, paṭitthitaṃ virajjhiya;
 Heṭṭhātitthe gahetvāna, uttaranti mahānadiṃ.
74. “Evameva mayaṃ sabbe, yadi muñcāmimaṃ jinaṃ;
 Anāgataṃhi addhāne, hessāma sammukhā imaṃ.
75. “Dīpaṅkaro lokavidū, āhutaṃ paṭiggaho;
 Mama kammaṃ pakittetvā, dakkhiṇaṃ pādamuddhari.
76. “Ye tatthāsuṃ jinaputtā, padakkhiṇamakaṃsu maṃ;
 Devā manussā asurā ca, abhivādetvāna pakkamuṃ.
77. “Dassanaṃ me atikkante, sasaṅghe lokanāyake;
 Sayanā vuṭṭhahitvāna, pallaṅkaṃ ābhujim tadā.
78. “Sukhena sukhito homi, pāmojjena pamodito;
 Pītiyā ca abhissanno, pallaṅkaṃ ābhujim tadā.
79. “Pallaṅkena nisīditvā, evaṃ cintesahaṃ tadā;

Vasībhūto ahaṃ jhāne, abhiññāsu pāramiṃ gato.

80. “Sahassiyamhi lokamhi, isayo natthi me samā;
Asamo iddhidhammesu, alabhiṃ īdisaṃ sukhaṃ.
81. “Pallaṅkābhujane mayhaṃ, dasasahassādhivāsino;
Mahānādaṃ pavattesaṃ, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
82. “Yā pubbe bodhisattānaṃ, pallaṅkavaramābhujē;
Nimittāni padissanti, tāni ajja padissare.
83. “Sītaṃ byapagataṃ hoti, uṇhañca upasammati;
Tāni ajja padissanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
84. “Dasasahassī lokadhātu, nissaddā honti nirākulā;
Tāni ajja padissanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
85. “Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo;
Tāni ajja padissanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
86. “Thalajā dakajā pupphā, sabbe pupphanti tāvade;
Tepajja pupphitā sabbe, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
87. “Latā vā yadi vā rukkhā, phalabhārā honti tāvade;
Tepajja phalitā sabbe, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
88. “Ākāsaṭṭhā ca bhūmaṭṭhā, ratanā jotanti tāvade;
Tepajja ratanā jotanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
89. “Mānussakā ca dibbā ca, turiyā vajjanti tāvade;
Tepajjubho abhiravanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
90. “Vicittapupphā gaganā, abhivassanti tāvade;
Tepi ajja pavassanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
91. “Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati;
Tepajjubho abhiravanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
92. “Nirayepi dasasahassee, aggī nibbanti tāvade;
Tepajja nibbutā aggī, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
93. “Vimalo hoti sūriyo, sabbā dissanti tārakā;
Tepi ajja padissanti, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
94. “Anovaṭṭhena udakaṃ, mahiyā ubbhijji tāvade;
Tampajjubbhijjate mahiyā, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
95. “Tārāgaṇā virocanti, nakkhattā gaganamaṇḍale;
Visākhā candimāyuttā, dhuvaṃ buddho bhavissasi.
96. “Bilāsayā darīsayā, nikkhamanti sakāsayā;

Tepajja āsayā chuddhā, dhuvam buddho bhavissasi.

97. “Na honti aratī sattānaṃ, santuṭṭhā honti tāvade;
Tepajja sabbe santuṭṭhā, dhuvam buddho bhavissasi.
98. “Rogā tadupasammanti, jighacchā ca vinassasi;
Tāni ajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.
99. “Rogā tadā tanu hoti, doso moho vinassasi;
Tepajja vigatā sabbe, dhuvam buddho bhavissasi.
100. “Bhayaṃ tadā na bhavati, ajjapetaṃ padissati;
Tena liṅgena jānāma, dhuvam buddho bhavissasi.
101. “Rajonuddhaṃsatī uddhaṃ, ajjapetaṃ padissati;
Tena liṅgena jānāma, dhuvam buddho bhavissasi.
102. “Aniṭṭhagandho pakkamati, dibbagandho pavāyati;
Sopajja vāyatī gandho, dhuvam buddho bhavissasi.
103. “Sabbe devā padissanti, ṭhapayitvā arūpino;
Tepajja sabbe dissanti, dhuvam buddho bhavissasi.
104. “Yāvatā nirayā nāma, sabbe dissanti tāvade;
Tepajja sabbe dissanti, dhuvam buddho bhavissasi.
105. “Kuṭṭā kavāṭā selā ca, na hontāvaraṇā tadā;
Ākāśabhūtā tepajja, dhuvam buddho bhavissasi.
106. “Cutī ca upapattī ca, khaṇe tasmiṃ na vijjati;
Tānipajja padissanti, dhuvam buddho bhavissasi.
107. “Daḷhaṃ paggaṇha vīriyaṃ, mā nivatta abhikkama;
Mayampetaṃ vijānāma, dhuvam buddho bhavissasī”ti.

70-107. Tattha idaṃ sutvāna vacananti idaṃ dīpaṅkarassa bhagavato bodhisattassa byākaraṇavacanam sutvā. Asamassāti samassa sadisassa abhāvato asamassa. Yathāha -

“Na me ācariyo atthi, sadiso me na vijjati;
Sadevakasmīṃ lokasmīṃ, natthi me paṭipuggalo”ti.

Mahesinoti mahante sīlasamādhipaṇṇākkhandhe esi gavesīti mahesī, tassa mahesino. Naramarūti narā ca amarā ca, ukkaṭṭhaniddeso panāyaṃ sabbepi dasasahassilokadhātuyā nāgasupaṇṇayakkhādayopi āmoditāva. Buddhabījaṃ kira ayanti ayaṃ kira buddhaṅkuro uppannoti āmoditāti attho.

Ukkuṭṭhisaddāti unnādasaddā vattanti. Apphoṭentīti hatthehi bāhā abhihananti. Dasasahassīti dasasahassilokadhātuyo. Sadevakāti saha devehi sadevakā dasasahassī namassantīti attho. Yadimassāti yadi imassa, ayameva vā pāṭho.

Virajjhissāmāti yadi na sampāpuṇissāma. Anāgatamhi addhāneti anāgate kāle. Hessāmāti bhavissāma. Sammukhāti sammukhībhūtā. Imanti imassa, sāmīatthe upayogavacanaṃ.

Nadiṃ tarantāti nadītaraṇakā, “naditarantā”tipi pāṭho. Paṭititthanti paṭimukhatitthaṃ. Virajjhiyāti virajjhivā. Yadi muñcāmāti yadi imaṃ bhagavantaṃ muñcitvā akatakkicā gamissāmāti attho. Mama kammaṃ pakittetvāti mama bhāvitamatthaṃ byākaritvā. Dakkhiṇaṃ pādamuddharīti dakkhiṇaṃ pādaṃ ukkhipi, “katapadakkhiṇo”tipi pāṭho.

Jinaputtāti dīpaṇkarassa satthuno sāvakā. Devā manussā asurā ca, abhivādetvāna pakkamunti devādayo sabbepi ime maṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā pupphādīhi pūjetvā suppatiṭṭhitapañcaṅgā vanditvā nivattitvā punappunaṃ oloketvā madhuratthabyañjanāhi nānappakārāhi thutīhi vaṇṇentā pakkamiṃsu. “Narā nāgā ca gandhabbā, abhivādetvāna pakkamu”ntipi pāṭho.

Dassanaṃ me atikkanteti mama dassanavisayaṃ bhagavati atikkante. “Jahite dassanūpacāre”tipi pāṭho. Sasaṅgheti saddhiṃ saṅghena sasaṅgho, tasmīṃ sasaṅghe. Sayanā vuṭṭhahitvānāti nipannaṭṭhānato kalalato utṭhahitvā. Pallaṅkaṃ ābhujinti katapallaṅko hutvā puppharāsīmhi nisīdinti attho. “Haṭṭho haṭṭhena cittena, āsanā vuṭṭhahiṃ tadā”tipi pāṭho, so uttānatthova.

Pītiyā ca abhissannoti pītiparipphuṭo. Vasībhūtoti vasībhāvappatto. Jhāneti rūpāvacarārūpāvacarajhānesu. Sahassiyamhīti dasasahassiyaṃ. Lokamhīti lokadhātuyā. Me samāti mayā sadisā. Avisesena “me samā natthī”ti vatvā idāni tameva niyamento “asamo iddhidhammesū”ti āha. Tattha iddhidhammesūti pañcasu iddhidhammesūti attho. Alabhinti paṭilabhiṃ. Īdisaṃ sukhanti īdisaṃ somanassaṃ.

Atha sumedhatāpaso dasabalassa byākaraṇaṃ sutvā buddhabhāvaṃ karatalagatakālamiva maññamāno pamuditahadayo dasasu lokadhātusahassesu suddhāvāsamahābrahmāno atītabuddhadassāvino niyatabodhisattānaṃ byākaraṇe uppajjamānapāṭihāriyadassanena tathāgatavacanassa avitathataṃ pakāsento maṃ paritosayantaṃ imā gāthāyo āhaṃsūti dassento bhagavā “pallaṅkābhujane mayha”ntiādimāha.

Tattha pallaṅkābhujane mayhanti mama pallaṅkābhujane. Ayameva vā pāṭho. Dasasahassādhivāsīnoti dasasahassivāsīno mahābrahmāno. Yā pubbeti yāni pubbe, vibhattilopaṃ katvā vuttanti veditabbaṃ. Pallaṅkavaramābhujeti varapallaṅkābhujane. Nimittāni padissantīti nimittāni padissimsūti attho. Atītavacane vattabbe vattamānavacanaṃ vuttaṃ. Kiñcāpi vuttaṃ, atītavasena attho gahetabbo. Tāni ajja padissareti pubbepi niyatabodhisattānaṃ pallaṅkābhujane yāni nimittāni uppajjiṃsu, tāni nimittāni ajja padissare. Tasmā tvaṃ dhuvameva buddho bhavissasīti attho. Na pana tāniyeva nimittāni uppajjiṃsu, taṃsadsattā “tāni ajja padissare”ti vuttanti veditabbaṃ.

Sītanti sītattaṃ. Byapagatanti gataṃ vigataṃ. Tānīti sītavigamanauṇhupasamanānīti attho. Nissaddāti asaddā anigghosā. Nirākulāti anākulā, ayameva vā pāṭho. Na sandantīti na vahanti nappavattanti. Savantiyoti nadiyo. Tānīti avāyanaasandanāni. Thalajāti pathavitalapabbatarukkhesu jātāni. Dakajāti odakāni pupphāni. Pupphantīti

pubbe bodhisattānaṃ pupphimsu, atītatthe vattamānavacanaṃ heṭṭhā vuttanayeneva veditabbaṃ. Tepajja pupphitānīti tāni pupphāni ajja pupphitānīti attho.

Phalabhārāti phaladharā. Tepajjāti tepi ajja, pulliṅgavasena “tepi”ti vuttaṃ, “latā vā rukkhā vā”ti vuttattā. Phalitāti sañjātaphalā. Ākāsaṭṭhā ca bhūmaṭṭhā cāti ākāsaḡatā ca bhūmigatā ca ratanānīti muttādīni ratanāni. Jotantīti obhāsanti. Mānussakāti manussānaṃ santakā mānussakā. Dibbāti devānaṃ santakā dibbā. Turiyāti ātataṃ vitataṃ ātatavitataṃ susiraṃ ghananti pañca turiyāni. Tattha ātataṃ nāma cammapariyonaddhesu bheriādīsū ekatalaturiyaṃ. Vitataṃ nāma ubhayatalaṃ. Ātatavitataṃ nāma sabbato pariyonaddhaṃ mahativallakiādikaṃ. Susiraṃ nāma vaṃsādikaṃ. Ghanaṃ nāma sammatāḷadikaṃ. Vajjantīti heṭṭhā vuttanayena vajjimsu, atītatthe vattamānavacanaṃ veditabbaṃ. Esa nayo upari īdisesu vacanesupī. Abhiravantīti tatra tatra kusalehi sumuñcitā suppatāḷitā suvāditā viya abhiravanti, abhinadantīti attho.

Vicittapupphāti vicitrāni nānāgandhavaṇṇāni pupphāni. Abhivassantīti abhivassimsu, nipatimsūti attho. Tepīti tānipi vicitrapupphāni abhivassantāni padissanti, devabrahmagāṇehi okiriyamānānīti adhippāyo. Ābhujatīti osakkati. Tepajjubhoti tepi ajja ubho mahāsamuddadasasahassīyo. Abhiravantīti abhinadanti. Nirayeti nirayesu. Dasasahassāti anekadasasahassā. Nibbantīti sammanti, santiṃ upentīti attho. Tārakāti nakkhattāni. Tepi ajja padissantīti tepi sūriyassa vimalabhāvā tārakā ajja divā dissanti.

Anovaṭṭhenāti anovaṭṭhe, bhummatthe karaṇavacanaṃ. Atha vā anovaṭṭheti anabhivaṭṭhepi. Nāti nipātamattaṃ “sutvā na dūtavacana”ntiādīsū viya. Tampajjubbhijjateti tampi udakaṃ ajja ubbhijjati, ubbhijjitvā uṭṭhahatīti attho. Mahiyāti pathaviyā, nissakkavacanaṃ. Tārāgaṇāti gahanakkhattādayo sabbe tārāgaṇā. Nakkhattāti nakkhattatārakā ca. Gaganamaṇḍaleti sakalagaganamaṇḍalaṃ virocantīti attho. Bilāsayāti bilāsayā ahinakulakumbhīlagodhādayo. Darīsayāti jharāsayā. Ayameva vā pāṭho. Nikkhamantīti nikkhamimsu. Sakāsayāti attano attano āsayato. “Tadāsayā”tipi pāṭho. Tassa tadā tasmīṃ kāle, āsayato, bilatoti attho. Chuddhāti suchuddhā suvuddhāritā, nikkhantāti attho.

Aratīti ukkaṇṭhā. Santuṭṭhāti paramena santuṭṭhena santuṭṭhā. Vinassatīti vigacchati. Rāgoti kāmarāgo. Tadā tanu hotīti oramattako hoti, iminā pariyuṭṭhānābhāvaṃ dīpeti. Vihatāti vinaṭṭhā. Tadāti pubbe, bodhisattānaṃ pallaṅkābhujaneti attho. Na bhavatīti na hoti. Ajjapetanti ajja tava pallaṅkābhujanepi etaṃ bhayaṃ na hotevāti attho. Tena liṅgena jānāmāti tena kāraṇena sabbeva mayaṃ jānāma, yaṃ tvaṃ buddho bhavissasīti attho.

Anuddhaṃsatīti na uggacchati. Aniṭṭhagandhoti duggandho. Pakkamatīti pakkami vigacchi. Pavāyatīti pavāyi. Sopajjāti sopi dibbagandho ajja. Padissantīti padissimsu. Tepajjāti tepi sabbe devā ajja. Yāvatāti paricchedanatthe nipāto, yattakāti attho. Kuṭṭāti pākārā. Na hontāvaraṇāti āvaraṇakarā na ahesuṃ. Tadāti pubbe. Ākāsabhūtāti te kuṭṭakavāṭapabbatā āvaraṇaṃ tirokaraṇaṃ kātuṃ asakkontā, ajaṭākāsabhūtāti attho. Cutīti maraṇaṃ. Upapattīti paṭisandhiggahaṇaṃ. Khaṇeti pubbe bodhisattānaṃ pallaṅkābhujanakkhaṇe. Na vijjatīti nāhosi. Tānipajjāti tānipi ajja cavanabhavanānīti attho. Mā nivattīti mā paṭikkami. Abhikkamāti parakkama. Sesamettha uttānamevāti.

Tato sumedhapaṇḍito dīpaṅkarassa dasabalassa ca
 dasasahassacakkavāḷadevatānañca vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho
 hutvā cintesi - “buddhā nāma amoghavacanā, natthi buddhānaṃ kathāya
 aññathattaṃ. Yathā hi ākāse khittassa leḍḍussa patanaṃ dhuvaṃ, jātassa maraṇaṃ,
 aruṇe uggate sūriyassa abbhuggamanaṃ, āsayā nikkhantassa sīhassa
 sīhanādanadanaṃ, garugabbhāya itthiyā bhāramoropanaṃ dhuvaṃ avassambhāvī,
 evameva buddhānaṃ vacanaṃ nāma dhuvaṃ amoghaṃ, addhā ahaṃ buddho
 bhavissāmīti. Tena vuttaṃ -

108. “Buddhassa vacanaṃ sutvā, dasasahassīnacūbhayaṃ;
 Tuṭṭhahaṭṭho pamudito, evaṃ cintesahaṃ tadā.
109. “Advejjhavacanā buddhā, amoghavacanā jinā;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmahaṃ.
110. “Yathā khittaṃ nabhe leḍḍu, dhuvaṃ patati bhūmiyaṃ;
 Tatheva buddhaseṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmahaṃ.
111. “Yathāpi sabbasattānaṃ, maraṇaṃ dhuvasassataṃ;
 Tatheva buddhaseṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmahaṃ.
112. “Yathā rattikkhaye patte, sūriyuggamanaṃ dhuvaṃ;
 Tatheva buddhaseṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmahaṃ.
113. “Yathā nikkhantasayanassa, sīhassa nadanaṃ dhuvaṃ;
 Tatheva buddhaseṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmahaṃ.
114. “Yathā āpannasattānaṃ, bhāramoropanaṃ dhuvaṃ;
 Tatheva buddhaseṭṭhānaṃ, vacanaṃ dhuvasassataṃ;
 Vitathaṃ natthi buddhānaṃ, dhuvaṃ buddho bhavāmaha”nti.

108-114. Tattha buddhassa vacanaṃ sutvā, dasasahassī na cūbhayanti
 dīpaṅkarasammāsambuddhassa ca dasasahassacakkavāḷadevatānañca vacanaṃ
 sutvā. Ubhayanti ubhayesaṃ, sāmīatthe paccattavacanaṃ, ubhayavacanaṃ vā.
 Evaṃ cintesahanti evaṃ cintesiṃ ahaṃ.

Advejjhavacanāti dvedhā appavattavacanā, ekaṃsavacanāti attho.
 “Acchiddavacanā”tipi pāṭho, tassa niddosavacanāti attho. Amoghavacanāti
 avitathavacanā. Vitathanti vitathavacanaṃ natthīti attho. Dhuvaṃ buddho
 bhavāmahanti ahaṃ ekaṃseneva buddho bhavissāmīti niyatavasena
 avassambhāvivasena ca vattamānavacanaṃ katanti veditabbaṃ.

Sūriyuggamananti sūriyassa udayanaṃ, ayameva vā pāṭho. Dhuvasassatanti
 ekaṃsabhāvī ceva sassatañca. Nikkhantasayanassāti sayanato nikkhantassa.
 Āpannasattānanti garugabbhānaṃ, gabbhinīnanti attho. Bhāramoropananti

bhāraoropanaṃ, gabbhassa oropananti attho. Ma-kāro padasandhikaro. Sesametthāpi uttānamevāti.

“Svāhaṃ addhā buddho bhavissāmī”ti evaṃ katasanniṭṭhāno buddhakārake dhamme upadhāretuṃ - “kaḥaṃ nu kho buddhakārakā dhammā”ti, uddhaṃ adho disāsu vidisāsūti anukkamena sakalaṃ dhammadhātūṃ vicinanto pubbe porāṇakehi bodhisattehi āsevitani sevitaṃ paṭhamaṃ dānapāramiṃ disvā evaṃ attānaṃ ovadi - “sumedhapañḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamaṃ dānapāramiṃ pūreyyāsi. Yathā hi nikujjito udakakumbho nissesaṃ katvā udakaṃ vamatiyeva na paccāharati, evameva dhaṇaṃ vā yasaṃ vā puttadāraṃ vā aṅgapaccaṅgaṃ vā anoloketvā sabbattha yācakānaṃ sabbaṃ icchiticchitaṃ nissesaṃ katvā dadamāno bodhimūle nisīditvā buddho bhavissasī”ti paṭhamaṃ dānapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

115. “Handa buddhakare dhamme, vicināmi ito cito;
Uddhaṃ adho dasa disā, yāvatā dhammadhātuyā.
116. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, paṭhamaṃ dānapāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, anuciṇṇaṃ mahāpathaṃ.
117. “Imaṃ tvaṃ paṭhamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Dānapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.
118. “Yathāpi kumbho sampuṇṇo, yassa kassaci adho kato;
Vamatevudakaṃ nissesaṃ, na tattha parirakkhati.
119. “Tattheva yācake disvā, hīnamukkaṭṭhamajjhime;
Dadāhi dānaṃ nissesaṃ, kumbho viya adho kato”ti.

115-119. Tattha handāti vavassaggatthe nipāto. Buddhakare dhammeti buddhattakare dhamme. Buddhattakarā nāma dhammā dānapāramitādayo dasa dhammā. Vicināmīti vicinissāmi, vīmaṃsissāmi upaparikkhissāmīti attho. Ito citoti ito ito, ayameva vā pāṭho. Tattha tattha vicināmīti attho. Uddhanti devaloke. Adhoti manussaloke. Dasa disāti dasasu disāsu; kattha nu kho te buddhakārakadhammā uddhaṃ adho tiriyaṃ disāsu vidisāsūti adhippāyo. Yāvatā dhammadhātuyāti ettha yāvatāti paricchavedavacanaṃ. Dhammadhātuyāti sabhāvadhammassa, pavattanīti vacanaseso daṭṭhabbo. Kiṃ vuttaṃ hoti? Yāvatikā sabhāvadhammānaṃ kāmarūpārūpadhammānaṃ pavatti, tāvatikaṃ vicinissāmīti vuttaṃ hoti.

Vicinantoti vīmaṃsanto upaparikkhanto. Pubbakehīti porāṇehi bodhisattehi. Anuciṇṇanti ajjhāciṇṇaṃ āsevitāṃ. Samādiyāti samādiyaṇaṃ karohi, ajja paṭṭhāya ayaṃ paṭhamaṃ dānapāramiṃ pūretabbā mayāti evaṃ samādiyāti attho. Dānapāramitaṃ gacchāti dānapāramiṃ gaccha, pūrayāti attho. Yadi bodhiṃ pattumicchasi bodhimūlamupagantvā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ pattuṃ icchasi ce. Yassa kassacīti udakassa vā khīrassa vā yassa kassaci sampuṇṇo. Sampuṇṇasaddayoge sati sāmivacanaṃ icchanti saddavidū. Karaṇatthe vā sāmivacanaṃ, yena kenacīti attho. Adho katoti heṭṭhāmukhīkato. Na tattha parirakkhatīti tasmiṃ vamaṇe na parirakkhati, nissesaṃ udakaṃ vamatevāti attho. Hīnamukkaṭṭhamajjhime hīnamajjhimaṇṇīte. Ma-kāro padasandhikaro. Kumbho viya adho katoti heṭṭhāmukhīkato viya kumbho. Yācake upagate disvā - “tvaṃ,

sumedha, attano anavasesetvā sabbadhanapariccāgena dānapāramiṃ,
aṅgapariccāgena upapāramiṃ, jīvitapariccāgena paramatthapāramiṃca pūrehī”ti
evaṃ attanāva attānaṃ ovadi.

Athassa “na ettakeheva buddhakārahehi dhammehi bhavitabba”nti uttarimpi
upadhārayato dutiyaṃ sīlapāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito
paṭṭhāya sīlapāramiṃ pūreyyāsi. Yathā camarī migo nāma jīvitampi anoloketvā
attano vārameva rakkhati, evaṃ tvampi ito paṭṭhāya jīvitampi anoloketvā sīlameva
rakkhanto buddho bhavissasī”ti dutiyaṃ sīlapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena
vuttaṃ -

120. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

121. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, dutiyaṃ sīlapāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.

122. “Imaṃ tvaṃ dutiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Sīlapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.

123. “Yathāpi camarī vālaṃ, kismiñci paṭilaggitaṃ;
Upeti maraṇaṃ tattha, na vikopeti vāladhiṃ.

124. “Tattheva tvaṃ catūsu bhūmīsu, sīlāni paripūraya;
Parirakkha sabbadā sīlaṃ, camarī viya vāladhi”nti.

120-124. Tattha na heteti na hi eteyeve. Bodhipācanāti maggaparipācanā
sabbaññutaññāṇaparipācanā vā. Dutiyaṃ sīlapāraminti sīlaṃ nāma sabbesaṃ
kusaladhammānaṃ paṭiṭṭhā, sīle paṭiṭṭhito kusaladhammehi na parihāyati, sabbepi
lokiyalokuttaraguṇe paṭilabhati. Tasmā sīlapāramī pūretabbāti dutiyaṃ sīlapāramiṃ
addakkhinti attho.

Āsevanisevitantī bhāvitañceva bahulīkatañca. Camarīti camarī migo. Kismiñcīti
yattha katthaci rukkhalatākaṇṭakādīsu aññatarasmiṃ. Paṭilaggitanti paṭivilaggitaṃ.
Tatthāti yattha vilaggitaṃ, tattheva ṭhatvā maraṇaṃ upagacchati. Na vikopetīti na
chindati. Vāladhinti vālaṃ chinditvā na gacchati, tattheva maraṇaṃ upetīti attho.

Catūsu bhūmīsu sīlānīti catūsu ṭhānesu vibhattasīlāni,
pātimokkhasaṃvaraindriyasamvaraṃjīvapārisuddhipaccayasannissitavasenāti attho.
Bhūmivasena pana dvīsuyeva bhūmīsu pariyāpannaṃ tampi catusīlamevāti.
Paripūrayāti khaṇḍachiddasabalādiabhāvena paripūraya. Sabbadāti sabbakālaṃ.
Camarī viyāti camarī migo viya. Sesametthāpi uttānatthamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakārahehi dhammehi bhavitabba”nti uttarimpi
upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita,
tvaṃ ito paṭṭhāya nekkhammapāramimpi pūreyyāsi. Yathāpi suciraṃ bandhanāgāre
vasamāno puriso na tattha sinehaṃ karoti, atha kho ukkaṇṭhito avasitukāmo hoti,
evameva tvampi sabbabhava bandhanāgārasadise katvā passa, sabbabhavehi
ukkaṇṭhito muccitukāmo hutvā nekkhammābhimukhova hoti, evaṃ buddho
bhavissasī”ti tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

125. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;

Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

126. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.
127. “Imaṃ tvaṃ tatiyaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Nekkhammapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.
128. “Yathā andughare puriso, ciravuṭṭho dukhaṭṭito;
Na tattha rāgaṃ janeti, muttiṃyeva gavesati.
129. “Tattheva tvaṃ sabbabhava, passa andughare viya;
Nekkhammābhimukho hoti, bhavato parimuttiyā”ti.

125-129. Tattha andughareti bandhanāgāre. Ciravuṭṭhoti cirakālaṃ vuṭṭho. Dukhaṭṭitoti dukkhapīḷito. Na tattha rāgaṃ janetīti tattha andughare rāgaṃ sinehaṃ na janeti na uppādeti. “Imaṃ andugharaṃ muñcitvā nāhaṃ aññattha gamissāmī”ti evaṃ tattha rāgaṃ na janeti, kintu muttiṃyeva mokkhameva gavesatīti adhippāyo. Nekkhammābhimukhoti nikkhamanābhimukho hoti. Bhavatoti sabbabhavehi. Parimuttiyāti parimocanattāya. Nekkhammābhimukho hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”tipi pāṭho. Sesamettha uttānatthamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya paññāpāramimpi pūreyyāsi. Hīnamajjhimukkaṭṭhesu kañci avajjetvā sabbepi paṇḍite upasaṅkamtivā pañhaṃ puccheyyāsi. Yathāpi piṇḍacārīko bhikkhu hīnādibhedesu kulesu kiñci kulaṃ avivajjetvā paṭipāṭiyā piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanamattaṃ labhati, evameva tvampi sabbe paṇḍite upasaṅkamtivā pucchanto buddho bhavissasī”ti catutthaṃ paññāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

130. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.
131. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, catutthaṃ paññāpāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.
132. “Imaṃ tvaṃ catutthaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Paññāpāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.
133. “Yathā hi bhikkhu bhikkhanto, hīnamukkaṭṭhamajjhime;
Kulāni na vivajjento, evaṃ labhati yāpanaṃ.
134. “Tattheva tvaṃ sabbakālaṃ, paripucchaṃ budhaṃ janaṃ;
Paññāya pāramiṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

130-134. Tattha bhikkhantoti piṇḍāya caranto. Hīnamukkaṭṭhamajjhimeti hīnamukkaṭṭhamajjhimāni kulānīti attho. Liṅgavipariyāso kato. Na vivajjentoti na pariharanto, gharapaṭipāṭiṃ muñcitvā caranto vivajjeti nāma, evamakativāti attho. Yāpananti yāpanamattaṃ pāṇadhāraṇaṃ āhāraṃ labhatīti attho. Paripucchanti - “kiṃ, bhante, kusalaṃ, kiṃ akusalaṃ; kiṃ sāvajjaṃ, kiṃ anavajja”ntiādinā nayena

tattha tattha abhiññāte paṇḍite jane upasaṅkamitvā paripucchantoti attho. Budhaṃ jananti paṇḍitaṃ janaṃ. “Budhe jane”tipi pāṭho. Paññāya pāraminti paññāya pāraṃ. “Paññāpāramitaṃ gantvā”tipi pāṭho. Sesametthāpi uttānamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato pañcamaṃ vīriyapāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya vīriyapāramimpi pūreyyāsi. Yathāpi sīho migarājā sabbairiyāpathesu daḷhavīriyo hoti, evaṃ tvampi sabbabhavesu sabbairiyāpathesu daḷhavīriyo anolīnavīriyo samāno buddho bhavissasī”ti pañcamaṃ vīriyapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

135. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

136. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, pañcamaṃ vīriyapāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.

137. “Imaṃ tvaṃ pañcamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Vīriyapāramitaṃ gaccha, yadi bodhiṃ pattumicchasi.

138. “Yathāpi sīho migarājā, nisajjaṭṭhānacaṅkame;
Alīnavīriyo hoti, paggaḥitaṃ sadā.

139. “Tattheva tvaṃ sabbabhava, paggaṇha vīriyaṃ daḷhaṃ;
Vīriyapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

135-139. Tattha alīnavīriyoti anolīnavīriyo. Sabbabhaveti jātajātabhave, sabbesu bhavesūti attho. Āradhaviṃ hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasītipi pāṭho. Sesametthāpi uttānamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato chaṭṭhamaṃ khantipāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramiṃ paripūreyyāsi, sammānanepi avamānanepi khamova bhaveyyāsi. Yathā hi pathaviyaṃ nāma sucimpi pakkipanti asucimpi, na ca tena pathavī sinehaṃ vā paṭighaṃ vā karoti, khamati saḥati adhivāsetiyeva, evameva tvampi sabbesaṃ sammānanāvamānanesu khamo samāno buddho bhavissasī”ti chaṭṭhamaṃ khantipāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

140. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

141. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, chaṭṭhamaṃ khantipāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.

142. “Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Tattha advejjhamānaso, sambodhiṃ pāpuṇissasi.

143. “Yathāpi pathavī nāma, sucimpi asucimpi ca;
Sabbhaṃ saḥati nikkhepaṃ, na karoti paṭighaṃ tayā.

144. “Tattheva tvampi sabbesaṃ, sammānāvamānakkhamo;

Khantipāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

140-144. Tattha tatthāti tassaṃ khantipāramiyaṃ. Advejjhamānasoti ekaṃsamānaso. Sucimpīti candanakuṇkumagandhamālādisucimpi. Asucimpīti ahikukkuramanussakuṇapagūthamuttakheḷasiṅghāṇikādiasucimpi. Sahatīti khamati, adhivāseti. Nikkhepanti nikkhittaṃ. Paṭighanti kodhaṃ. Tayāti tāya vuttiyā, tāya nikkhittatāya vā. “Paṭighaṃ daya”ntipi pāṭho, tassa tena nikkhepena paṭighānurodhaṃ na karotīti attho. Sammānāvamānakkhamoti sabbesaṃ sammānanāvamānanasaho tvampi bhavāti attho. “Tattheva tvampi sabbabhava, sammānanavimānakkhamo”tipi paṭhanti. “Khantiyā pāramiṃ gantvā”tipi pāṭho, tassā khantiyā pāramipūraṇavasena gantvāti attho. Sesametthāpi uttānamevāti. Ito paraṃ ettakampi avatvā yattha yattha viseso atthi, taṃ tameva vatvā pāṭhantaraṃ dassetvā gamissāmāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato sattamaṃ saccapāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvaṃ ito paṭṭhāya saccapāramimpi pūreyyāsi, asaniyā matthake patamānāyapi dhanādīnaṃ atthāya chandādīnaṃ vasena sampajānamusāvādaṃ nāma mā bhāsi. Yathāpi osadhītārakā nāma sabbautūsu attano gamanavīthiṃ vijahitvā aññāya vīthiyā na gacchati, sakavīthiyāva gacchati, evameva tvampi saccaṃ pahāya musāvādaṃ nāma avadantoyeva buddho bhavissasī”ti sattamaṃ saccapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

145. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.
146. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, sattamaṃ saccapāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.
147. “Imaṃ tvaṃ sattamaṃ tāva, daḷhaṃ katvā samādiya;
Tattha advejjhavadano, sambodhiṃ pāpuṇissasi.
148. “Yathāpi osadhī nāma, tulābhūtā sadevake;
Samaye utuvasse vā, na vakkamati vīthito.
149. “Tattheva tvampi saccesu, mā vakkama hi vīthito;
Saccapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

145-149. Tattha tatthāti saccapāramiyaṃ. Advejjhavadanoti avitathavadano. Osadhī nāmāti osadhītārakā, osadhagahaṇe osadhītārakaṃ uditāṃ disvā osadhaṃ gaṇhanti. Tasmā “osadhītārakā”ti vuccati. Tulābhūtāti pamāṇabhūtā. Sadevaketi sadevakassa lokassa. Samayeti vassasamaye. Utuvasseti hemantagimhesu. “Samaye utuvaṭṭe”tipi pāṭho. Tassa samayeti gimhe. Utuvaṭṭeti hemante ca vassāne cāti attho. Na vakkamati vīthitoti taṃ taṃ utumhi attano gamanavīthito na vakkamati na vigacchati, cha māse pacchimaṃ disaṃ gacchati, cha māse pubbaṃ disaṃ gacchatīti. Atha vā osadhī nāmāti siṅgiverapipphalimaricādikaṃ osadhaṃ. Na vakkamatīti yaṃ yaṃ phaladānasamatthaṃ osadhaṃ, taṃ taṃ phaladānaṃ okkamma attano phalaṃ adatvā na nivattati. Vīthitoti gamanavīthito, pittaharo pittaṃ harateva, vātaharo vātaṃ harateva, semmaharo semhaṃ haratevāti attho. Sesametthāpi uttānamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramim disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramimpi pūreyyāsi, yaṃ adhiṭṭhāsi, tasmim adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā pabbato nāma sabbadisāsu vāte paharantepi na kampati na calati, attano ṭhāneyeva tiṭṭhati, evameva tvampi attano adhiṭṭhāne niccalo hontova buddho bhavissasī”ti aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsīti. Tena vuttaṃ -

150. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.
151. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramim;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.
152. “Imaṃ tvam aṭṭhamam tāva, daḷham katvā samādiya;
Tattha tvam acalo hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasi.
153. “Yathāpi pabbato selo, acalo suppatiṭṭhito;
Na kampati bhusavātehi, sakaṭṭhāneva tiṭṭhati.
154. “Tattheva tvampi adhiṭṭhāne, sabbadā acalo bhava;
Adhiṭṭhānapāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

150-154. Tattha seloti silāmayo. Acaloti niccalo suppatiṭṭhitoti acalattāva suṭṭhu patiṭṭhito. “Yathāpi pabbato acalo, nikhāto suppatiṭṭhito”tipi pāṭho. Bhusavātehīti balavavātehi. Sakaṭṭhānevāti attano ṭhāneyeva, yathāṭṭhitatṭhāneyevāti attho. Sesametthāpi uttānamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato navamam mettāpāramim disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya mettāpāramim pūreyyāsi, hitesupi ahitesupi ekacittova bhaveyyāsi. Yathāpi udakaṃ nāma pāpajanassapi kalyāṇajanassapi sītabhāvaṃ ekasadisam katvā pharati, evameva tvampi sabbasattesu mettacittena ekacittova hutvā buddho bhavissasī”ti navamam mettāpāramim daḷham katvā adhiṭṭhāsīti. Tena vuttaṃ -

155. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.
156. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, navamam mettāpāramim;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.
157. “Imaṃ tvam navamam tāva, daḷham katvā samādiya;
Mettāya asamo hoti, yadi bodhiṃ pattumicchasi.
158. “Yathāpi udakaṃ nāma, kalyāṇe pāpake jane;
Samaṃ pharati sītena, pavāheti rajomalaṃ.
159. “Tattheva tvam hitāhite, samaṃ mettāya bhāvaya;
Mettāpāramitaṃ gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

155-159. Tattha asamo hohīti mettābhāvanāya asadiso hohi. Tattha “tvam samasamo hohī”tipi pāṭho, so uttānatthova. Samanti tulyam. Pharatīti phusati. Pavāhetīti visodheti. Rajoti āgantukarajam. Malanti sarīre uṭṭhitam sedamalādiṃ. “Rajamala”ntipi pāṭho, soye vattho. Hitāhiteti hite ca ahite ca, mitte ca amitte cāti attho. Mettāya bhāvayāti mettam bhāvaya vaḍḍhehi. Sesametthāpi uttānamevāti.

Athassa “na ettakeheva buddhakāradhammehi bhavitabba”nti uttarimpi upadhārayato dasamam upekkhāpāramiṃ disvā etadahosi - “sumedhapaṇḍita, tvam ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ paripūreyyāsi, sukhepi dukkhepi majjhattova bhaveyyāsi. Yathāpi pathavī nāma sucimpi asucimpi ca pakkhipamāne majjhattāva hoti, evameva tvampi sukhadukkhesu majjhattova honto buddho bhavissasī”ti dasamam upekkhāpāramiṃ daḷham katvā adhiṭṭhāsi. Tena vuttam -

160. “Na hete ettakāyeva, buddhadhammā bhavissare;
Aññepi vicinissāmi, ye dhammā bodhipācanā.

161. “Vicinanto tadā dakkhiṃ, dasamam upekkhāpāramiṃ;
Pubbakehi mahesīhi, āsevanisevitaṃ.

162. “Imam tvam dasamam tāva, daḷham katvā samādiya;
Tulābhūto daḷho hutvā, sambodhiṃ pāpuṇissasi.

163. “Yathāpi pathavī nāma, nikkhittam asuciṃ suciṃ;
Upekkhati ubhopete, kopānunayavajjitā.

164. “Tattheva tvam sukhadukkhe, tulābhūto sadā bhava;
Upekkhāpāramitam gantvā, sambodhiṃ pāpuṇissasī”ti.

160-164. Tattha tulābhūtoti majjhattabhāve ṭhito yathā tulāya daṇḍo samam tulito samam tiṭṭhati, na namati na unnamati, evameva tvampi sukhadukkhesu tulāsadiso hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi. Kopānunayavajjitāti paṭighānurodhavajjitā. “Dayākopavivajjitā”tipi pāṭho, soye vattho. Sesam khantipāramiyam vuttanayeneva veditabbaṃ.

Tato sumedhapaṇḍito ime dasa pāramidhamme vicinitvā tato param cintesi - “imasmiṃ loke bodhisatthehi paripūretabbā bodhipācanā buddhattakarā dhammā ettakāyeva, na ito bhiyyo, imā pana pāramiyo uddham ākāsepi natthi, na heṭṭhā pathaviyampi, na puratthimādīsu disāsupi atthi, mayhamyeva pana hadayamaṃsantareyeveva patiṭṭhitā”ti. Evaṃ tāsam attano hadaye patiṭṭhitabhāvaṃ disvā sabbāpi tā daḷham katvā adhiṭṭhāya punappunam sammasanto anulomapaṭilomaṃ sammasi, pariyante gahetvā ādimhi pāpesi, ādimhi gahetvā pariyante ṭhapesi, majjhe gahetvā ubhato osāpesi, ubhato koṭṭisu gahetvā majjhe osāpesi. Bāhirabhaṇḍapariccāgo pāramiyo nāma, aṅgapariccāgo upapāramiyo nāma, jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāmāti dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyoti samattiṃsa pāramiyo yamakatelam vinivaṭṭento viya sammasi. Tassa dasa pāramiyo sammasantassa dhammatejena catunahutādhikadviyojanasatasahassabahalā vipulā ayaṃ mahāpathavī hatthinā akkantanaḷakalāpo viya uppīḷiyamānaṃ ucchuyantaṃ viya ca mahāviraṃ viravamānā saṅkampi sampakampi sampavedhi. Kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhami. Tena vuttam -

165. “Ettakāyeva te loke, ye dhammā bodhipācanā;
Tatuddham natthi aññatra, daḷham tattha patitṭhaha.
166. “Ime dhamme sammasato, sabhāvasarasalakkhaṇe;
Dhammatejena vasudhā, dasasahassī pakampatha.
167. “Calatī ravatī pathavī, ucchuyantaṃva pīlitaṃ;
Telayante yathā cakkam, evaṃ kampati medanī”ti.

165-167. Tattha ettakāyevāti nidditṭhānaṃ dasannaṃ pāramitānaṃ anūnādhikabhāvassa dassanattamaṃ vuttaṃ. Tatuddhanti tato dasapāramīhi uddham natthi. Aññatrāti aññaṃ, lakkhaṇaṃ saddasatthato gahetabbaṃ. Tato dasapāramito añño buddhakāradhammo natthīti attho. Tatthāti tāsū dasasu pāramīsū. Patitṭhahāti patitṭha, paripūrento tiṭṭhāti attho.

Ime dhammeti pāramidhamme. Sammasatoti upaparikkhantassa, anādaratthe sāmivacanaṃ daṭṭhabbaṃ. Sabhāvasarasalakkhaṇeti sabhāvasaṅkhātena sarasalakkhaṇena sammasantassāti attho. Dhammatejenāti pāramipavicayaññatejena. Vasudhāti vasūti ratanaṃ vuccati, taṃ dhāreti dhīyati vā etthāti vasudhā. Kā sā? Medanī. Pakampathāti pakampittha. Sumedhapaṇḍite pana pāramiyo vicinante tassa ññatejena dasasahassī pakampitthāti attho.

Calatīti chappakārā kampi. Ravatīti nadati vikūjati. Uccuyantaṃva pīlitaṃ nippīlitaṃ ucchuyantaṃ viya. “Guḷayantaṃva pīlita”ntipi pāṭho, soyevattho. Telayanteti telapīlanayante. Yathā cakkanti cakkikānaṃ mahācakkayantaṃ viya. Evanti yathā telapīlanacakkayantaṃ paribbhamati kampati, evaṃ ayaṃ medanī kampatīti attho. Sesamettha uttānamevāti.

Evaṃ mahāpathaviyā kampamānāya rammanagaravāsino manussā bhagavantaṃ parivisayamānā saṅghātuṃ asakkontā yugandharavātabbhāhatā mahāsālā viya mucchitā papatimsu. Ghaṭṭādīni kulālabhaṇḍāni pavaṭṭentāni aññamaññaṃ paharantāni cuṇṇavicuṇṇāni ahesuṃ. Mahājano bhītatasito satthāraṃ upasaṅkamitvā - “kiṃ nu kho bhagavā ‘nāgāvaṭṭo ayaṃ, bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvaṭṭo vā’ti na hi mayaṃ etaṃ jānāma. Api ca kho sabbopi ayaṃ mahājano bhayena upadduto, kiṃ nu kho imassa lokassa pāpakaṃ bhavissati, udāhu kalyāṇaṃ, kathetha no etaṃ kāraṇa”nti pucchiṃsu.

Atha satthā tesam kathaṃ sutvā - “tumhe mā bhāyittha, mā kho cintayittha, natthi vo itonidānaṃ bhayaṃ, yo so mayā ajja sumedhapaṇḍito ‘anāgate gotamo nāma buddho bhavissatī’ti byākato, so idāni pāramiyo sammasati, tassa sammasantassa dhammatejena sakaladasasahassī lokadhātu ekappahārena kampati ceva viravati cā’ti āha. Tena vuttaṃ -

168. “Yāvatā parisā āsi, buddhassa parivesane;
Pavedhamānā sā tattha, mucchitā seti bhūmiyaṃ.
169. “Ghaṭṭānekasahassāni, kumbhīnañca satā bahū;
Saṅcuṇṇamathitā tattha, aññamaññaṃ paghaṭṭitā.
170. “Ubbiggā tasitā bhītā, bhantā byathitamānasā;
Mahājanā samāgamma, dīpaṅkaramupāgamuṃ.

171. “Kiṃ bhavissati lokassa, kalyāṇamatha pāpakam;
Sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhuma.
172. “Tesaṃ tadā saññāpesi, dīpaṅkaro mahāmuni;
Vissatthā hotha mā bhātha, imasmiṃ pathavikampane.
173. “Yamaṃ ajja byākāsiṃ, buddho loka bhavissati;
Eso sammasatī dhammaṃ, pubbakam jinasevitaṃ.
174. “Tassa sammasato dhammaṃ, buddhabhūmiṃ asesato;
Tenāyaṃ kampitā pathavī, dasasahassī sadevake”ti.

168-174. Tattha yāvatāti yāvatikā. Āsīti ahosi. “Yā tadā parisā āsī”tipi pāṭho, tassa yā tattha parisā ṭhitā āsīti attho. Pavedhamānāti kampamānā. Sāti sā parisā. Tatthāti tasmīṃ parivesanaṭṭhāne. Setīti sayittha.

Ghaṭāti ghaṭānaṃ, sāmīatthe paccattavacanaṃ, ghaṭānaṃ nekasahassānīti attho. Sañcuṇṇamathitāti cuṇṇā ceva mathitā ca, mathitasañcuṇṇāti attho. Aññamaññaṃ paghaṭṭitāti aññamaññaṃ pahaṭā. Ubbiggāti utrāsahadayā. Tasitāti sañjātātāsā. Bhītāti bhayabhītā. Bhantāti phandanamānasā, vibbhantacittāti attho. Sabbāni panetāni aññamaññavevacanāni. Samāgammāti samāgantvā. Ayameva vā pāṭho.

Upaddutoti upahato. Taṃ vinodehīti taṃ upaddutabhayaṃ vinodehi, vināsayāti attho. Cakkhumāti pañcahi cakkhūhi cakkhuma. Tesaṃ tadāti te jane tadā, upayogatthe sāmivacanaṃ. Saññāpesīti ñāpesi bodhesi. Visatthāti vissatthacittā. Mā bhāthāti mā bhāyatha. Yamahanti yaṃ ahaṃ sumedhapaṇḍitaṃ. Dhammanti pāramidhammaṃ. Pubbakanti porāṇaṃ. Jinasevanti jinehi bodhisattakāle sevanti attho. Buddhabhūmīti pāramidhammaṃ. Tenāti tena sammasanakāraṇena. Kampitāti calitā. Sadevaketi sadevake loka.

Tato mahājano tathāgatassa vacanaṃ sutvā haṭṭhatuṭṭho mālāgandhavilepanādīni ādāya rammanagarato nikkhamitvā bodhisattaṃ upasaṅkamtvā mālāgandhādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇaṃ katvā rammanagarameva pāvīsi. Atha kho bodhisatto dasa pāramiyo sammasitvā vīriyaṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanaṃ vuṭṭhāsi. Tena vuttaṃ -

175. “Buddhassa vacanaṃ sutvā, mano nibbāyi tāvade;
Sabbe maṃ upasaṅkamma, punāpi maṃ abhivandisuṃ.
176. “Samādiyitvā buddhaguṇaṃ, daḷhaṃ katvāna mānasam;
Dīpaṅkaram namassitvā, āsanā vuṭṭhahiṃ tadā”ti.

175-176. Tattha mano nibbāyīti mahājanassa pathavikampane ubbiggahadayassa tattha kāraṇaṃ sutvā mano nibbāyi, santiṃ agamāsīti attho. “Jano nibbāyī”tipi pāṭho, so uttānoyeva. Samādiyitvāti sammā ādiyitvā, samādāyāti attho. Buddhaguṇanti pāramiyo. Sesaṃ uttānameva.

Atha kho bodhisattaṃ dayitasabbasattaṃ āsanā vuṭṭhahantaṃ sakaladasasahassacakkavāḷadevatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhādīhi pūjetvā - “ayya sumedhatāpasa, tayā ajja dīpaṅkaradasabalassa pādamūle mahati patthanā patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te tattha bhayaṃ vā chambhitattaṃ vā

ahosi. Sarīre te appamattakopi rogo mā uppajjatu, khippaṃ pāramiyo pūretvā sammāsambodhiṃ paṭivijjha. Yathā pupphūpagaphalūpagā rukkhā samaye pupphanti ceva phalanti ca, tatheva tvampi taṃ samayaṃ anatikkamitvā khippaṃ sambodhiṃ phusassū”tiādāni thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu, evaṃ payirudāhitvā bodhisattaṃ abhivādetvā attano attano devaṭṭhānameva agamaṃsu. Bodhisattopi devatāhi abhitthuto - “ahaṃ dasa pāramiyo pūretvā kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṅkhyeyyānaṃ matthake buddho bhaviṣṣāmī”ti vīriyaṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāya ākāsamabbhuggantvā isigaṇavantaṃ himavantaṃ agamaṃsi. Tena vuttaṃ -

177. “Dibbaṃ mānusakāṃ pupphaṃ, devā mānusakā ubho;
Samokiranti pupphehi, vuṭṭhahantassa āsanā.
178. “Vedayanti ca te sotthiṃ, devā mānusakā ubho;
Mahantaṃ patthitaṃ tuyhaṃ, taṃ labhassu yathicchitaṃ.
179. “Sabbītiyo vivajjantu, soko rogo vinassatu;
Mā te bhavantvantarāyā, phusa khippaṃ bodhimuttaṃ.
180. “Yathāpi samaye patte, pupphanti pupphino dumā;
Tatheva tvaṃ mahāvīra, buddhañāṇehi pupphasu.
181. “Yathā ye keci sambuddhā, pūrayuṃ dasapāramī;
Tatheva tvaṃ mahāvīra, pūraya dasapāramī.
182. “Yathā ye keci sambuddhā, bodhimaṇḍamhi bujjhare;
Tatheva tvaṃ mahāvīra, bujjhassu jinabodhiyaṃ.
183. “Yathā ye keci sambuddhā, dhammacakkaṃ pavattayuṃ;
Tatheva tvaṃ mahāvīra, dhammacakkaṃ pavattaya.
184. “Puṇṇamāye yathā cando, parisuddho virocati;
Tatheva tvaṃ puṇṇamano, viroca dasasahassiyaṃ.
185. “Rāhumutto yathā sūriyo, tāpena atirocati;
Tatheva lokā muccitvā, viroca siriyā tuvaṃ.
186. “Yathā yā kāci nadiyo, osaranti mahodadhiṃ;
Evaṃ sadevakā lokā, osarantu tavantike.
187. “Tehi thutappasattho so, dasa dhamme samādiya;
Te dhamme paripūrento, pavanaṃ pāvisi tadā”ti.

177-187. Tattha dibbanti mandāravapāricchattakasantānakusesayādikaṃ dibbakusumaṃ devā mānusakā ca mānuspupphaṃ gahetvāti attho. Samokirantīti mamopari samokiriṃsūti attho. Vuṭṭhahantassāti vuṭṭhahato. Vedayantīti nivedayiṃsu saññāpesuṃ. Sotthinti sotthibhāvaṃ. Idāni vedayitākāradassanattaṃ “mahantaṃ patthitaṃ tuyha”ntiādi vuttaṃ. Tayā pana, sumedhapaṇḍita, mahantaṃ ṭhānaṃ patthitaṃ, taṃ yathāpatthitaṃ labhassūti attho.

Sabbītiyoti entīti ītiyo, sabbā ītiyo sabbītiyo, upaddavā. Vivajjantūti mā hontu. Soko rogo vinassatūti socanasāṅkhāto soko rujanasaṅkhāto rogo ca vinassatu. Teti tava. Mā bhavantvantarāyāti mā bhavantu antarāyā. Phusāti adhigaccha pāpuṇāhi. Bodhinti arahattamaggañāṇaṃ sabbaññutaññāṇampi vaṭṭati. Uttamanti seṭṭhaṃ sabbabuddhaguṇadāyakattā arahattamaggañāṇaṃ “uttama”nti vuttaṃ.

Samayeti tassa tassa rukkhassa pupphanasamaye sampatteti attho. Pupphinoti pupphanakā. Buddhañāṇehīti aṭṭhārasahi buddhañāṇehi. Pupphasūti pupphassu. Pūrayanti pūrayiṃsu. Pūrayāti paripūraya. Bujjhareti bujjhiṃsu. Jinabodhiyanti jināṇaṃ buddhāṇaṃ bodhiyā, sabbaññubodhimūleti attho. Puṇṇamāyeti puṇṇamāsiyaṃ. Puṇṇamanoti paripuṇṇamanoratho.

Rāhumuttoti rāhunā sobbhānunā mutto. Tāpenāti patāpena, ālokena. Lokā muccitvāti lokadhammehi alitto hutvāti attho. Virocāti virāja. Siriyāti buddhasiriyā. Osarantīti mahāsamuddaṃ pavisanti. Osarantūti upagacchantu. Tavantiketi tava santikaṃ. Tehīti devehi. Thutappasatthoti thuto ceva pasattho ca, thutehi vā dīpaṅkarādīhi pasatthoti thutappasattho. Dasa dhammeti dasa pāramidhamme. Pavananti mahāvanaṃ, dhammikapabbate mahāvanaṃ pāvisīti attho. Sesagāthā suuttānā evāti.

Iti madhuratthavilāsiniyā buddhavaṃsa-aṭṭhakathāya

Sumedhapatthanākathāvaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 12. Σχόλια για το χρονικό των Βουδών. 2. Σχόλια για την ομιλία για τη φιλοδοξία του Σουμέντχα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

PaliVerse.org